Дефиниция на християнството

проф. д-р Дейвид Гудинг
проф. д-р Джон Ленокс

ВЕРЕН

проф. д-р Дейвид Гудинг
проф. д-р Джон Ленокс

Дефиниция на християнството

Издателство **ВЕРЕН**
площад „Славейков“ 1, София 1000

Най-напред публикувана в „Литературная газета“ за учителите в руските училища

© 1997, The Myrtlefield Trust

Оригинално заглавие:
The Definition of Christianity

Първо българско издание

© 2004, Издателство ВЕРЕН ЕООД

площад „Славейков“ 1, 1000 София

Преводач: Венцеслава Узунова
Редактор: Даниела Дойчинова
Коректор: Юлиана Балканджиева
Предпечатна подготовка: ВЕРЕН ЕООД
Корица: Здравко Ненов
Печат: АСИ – Панчо Цекин

ISBN: 954-8225-48-4

Съдържание

Предговор на авторите 7

1. Истинската революция 9
2. Основната дефиниция 19
3. Фаталният недостатък на света . . . 31
4. Сблъсък на мирогледи 41
5. Мъченичество или фанатизъм? 51
6. Магията и евангелието 59
7. Истинското значение на обръщането 69
8. Истинският интернационализъм . . . 79
9. Борбата срещу религиозното потисничество 89
10. Неприкосновеността на човешката личност 101
11. Христос сред философите 111
12. Християнството и свободата на словото 123

За по-нататъшно изучаване 136

Предговор на авторите

Тази книга представлява сборник от статии, които се появиха в няколко последователни броя на руския вестник „Литературная газета“ през 1992 г. Първоначалният подтик за тяхното написване дойде от няколко руски учени, които изразиха желание да научат нещо повече за началото на християнството, тъй като се чувстваха недостатъчно информирани по тази тема. Положителният отклик от читателите на „Литературная газета“ показа, че още много хора проявяват същия интерес. Този факт насърчи авторите да съберат статиите в отделно издание, за да бъдат достъпни за по-широк кръг читатели в едно време, когато, според тях, интересът към тези въпроси е по-голям от всякога.

проф. д-р Дейвид Гудинг и
проф. д-р Джон Ленокс
март 1997

1
ИСТИНСКАТА РЕВОЛЮЦИЯ

Веднъж попитали известния индийски философ и държавник Махатма Ганди защо не се присъедини към християнската църква. Той отговорил: „Към коя?“ Наистина, в световен мащаб съвременното християнство представлява много обърканa и обърквaща картина.

За това има няколко причини: първо, в течение на историята по християнството са полепнали немалко суеверни добавки като ракообразни животинки по корпуса на кораб – толкова много, че понякога заплашват да потопят кораба под вълните на презрението на мислещите хора.

Но другата причина е по-сериозна – в крайна сметка наблюдателният човек лесно ще направи разлика между кораб и ракообразни налепи. Много по-трудно е за външния човек обаче да разграничи първоначал-

ното историческо християнство от различните развития на доктрината и практиката, които са настъпили в християнския свят през вековете. Това е много жалко, защото те често замъгляват оригинала и неизменните исторически факти, които представляват постоянната сърцевина и същност на християнството.

В крайна сметка християнството в сърцевината си не е система от нравоучения(като конфуцианството), която трябва да се адаптира към променливия облик на вековете, за да не стане отживелица. То не е и система от абстрактни универсални философски истини, чиято валидност е независима от мислителите, които първоначално са ги формулирали. Не прилича и на многото езически религии – системи от ритуали, чиято ефективност зависи от това, дали ще бъдат изпълнени правилно.

Както би казал апостол Павел, говорителят на ранната църква, християнството е добрата вест за една историческа личност – Иисус Христос от Назарет, който като човек се ражда от царското потомство на Давид и е изявен като Божи Син със сила чрез своето възкресение от мъртвите.[1] Самият Иисус Христос е добрата вест: неговата личност, неговият живот – онова, което прави, поучава и за което претендира; неговата смърт – онова, което тя означава; и възкресението му, което демонстрира, че твърденията му са верни. Тези исто-

рически факти са сърцевината на християнското евангелие. Те и следствията от тях са записани в Новият Завет.

От всички писатели на Новия Завет най-голям литературен и исторически гений несъмнено е Лука, авторът на евангелието, носещо неговото име, и на съпътстващия го разказ – Деяния на апостолите. Ренан, който едва ли е симпатизирал на съдържанието на Евангелието според Лука, го описва като „най-красивата книга в света"; а книгата Деяния на апостолите, макар и не в същия смисъл „красива", изпълнява една уникална цел не само в Новия Завет, но и в цялостните литературни сведения за световната история.

В Новия Завет откриваме, че още трима писатели заедно с Лука ни разказват за живота, смъртта и възкресението на Христос. Останалата част от Новия Завет се състои от писма, написани до различни групи християни. От това разбираме, че по времето на написването на Новия Завет многонационалните християнски църкви вече са били установени – явно забележително бързо – не само в Палестина, където е живял Христос, но и по цялото Средиземноморие: в просветената Атина; в бляскавия, но порочен търговски Коринт; в елегантния Ефес; в примитивната Пафлигония; и дори в метрополиса на империята, самия Рим.

Веднага възниква въпросът как започва всичко. Как се появяват тези църкви? Лука се наема да отговори на този въпрос. Именно той ни разказва как християнските апостоли и мисионери обикалят римския свят и проповядват евангелието, така че множества от юдеи и езичници чуват евангелието, повярват, намират спасение чрез Христос и се събират в християнски църкви.

Налагат се обаче и по-дълбоки въпроси: какво е съдържанието на това евангелие? Очевидно ранните християни не са чакали тяхното послание да бъде дефинирано от тържествените църковни декрети на по-късните векове, за да започнат да го проповядват. Хората също не са чакали по-късните доктринални развития, за да повярват и да намерят спасение чрез Иисус Христос. Тогава какво е посланието, което се оказва така ефективно през ранните години на християнството? Кои са основните му черти? Кой ги е определил и как? Именно на този последен въпрос преди всичко се заема да отговори Лука.

Преди да разгледаме как го прави, трябва да видим доколко подготвен е той за тази задача. На първо място, Лука е спътник на апостол Павел и свидетел от първа ръка на формирането на много християнски църкви, както и на проповядването, чрез което те се образуват.

Второ, по време на двете години, през които Павел е затворник в Кесария, Лука има възможността да се консултира със съвременниците на Иисус Христос и да научи основните факти за служението на нашия Господ от очевидци (както ни казва в предговора на своето евангелие). Вярно е, че трудът на Лука е бил жестоко критикуван, но съвременните изследвания показват, че там, където думите му могат да бъдат проверени, той се доказва като достоверен и точен историк. Това се потвърждава и в изключително подробния и документиран труд на д-р Колин Хелър „Книгата Деяния в рамката на елинистичната история".[2]

Но гениятна Лука като историк личи най-вече от факта, че той не се опитва да описва всяка дребна подробност от всяко свое пътуване[3] и всяка проповед на всеки християнски мисионер. Естествено, той се интересува от географското разпространение на християнството. Забележете обобщенията, с които той завършва всеки раздел на своя труд – като камбанен звън те обявяват неизбежното разпространение на Божието Слово и последвалото умножаване на християнските църкви. Но ако разглеждаме подбора на материала във всеки от тези основни раздели, лесно ще открием, че първостепенният му интерес е другаде.

Да вземем например първия раздел (1:1 – 6:7). Тук Лука описва как апостолите със сила от Светия Дух обявяват безспорния

факт на Иисусовото възкресение и внушават на своите слушатели неизбежния извод от него: Бог направи този Иисус, когото вие разпънахте, Господ и Христос. И спасението, и прошката на греховете са в него, и само в него. Тогава обаче настъпва криза – Синедрионът забранява всякакво проповядване в името на Иисус.

За тогавашния юдаизъм Синедрионът е представлявал върховния религиозен авторитет. Апостолите са били възпитани в юдаизма, а християнството се ражда сред тях. Да не се подчинят и да се противопоставят на Синедриона е много сериозна стъпка, и то стъпка, която води до всякакви предвидими и непредвидими последствия.

Но да се подчинят на Синедриона, в този случай означавало да се отрекат от самата сърцевина, живот и душа на християнството. Да отрекат или да замълчат за божествеността и месианския характер на живия Господ, би било непокорство към Бога, измяна на Христос и на каузата на човешкото спасение. Компромисът е невъзможен. Без колебание апостолите не се подчиняват и се опълчват срещу Синедриона – така християнството прави първата си стъпка встрани от официалния юдаизъм.

Така, с тънкия усет на историка за действително значимото и важното, Лука ни показва, че апостолите на нашия Господ Иисус определят за всички времена първа-

та, главна и неотменима основа на християнското евангелие.

Във втория основен раздел на труда (6:8 – 9:31) Стефан, първият християнски мъченик, макар да е възпитан да уважава юдейския храм, започва да осъзнава, че Христовата жертва на кръста, неговото възкресение и влизане в небето, имат следствия, които в крайна сметка ще направят храма отживелица, заедно с цялата му сложна система от жертви, ритуали и свещенство. Заради това, че прокарва този възглед и го поддържа в публични спорове, той е изправен на съд, където искат живота му. Но Стефан не се опитва да се отметне. За него християнското разбиране за новия път за приближаване на човека към Бога, открит от Христос, е толкова важно, че компромисът е невъзможен. Така Стефан умира и християнството определя още един елемент от своето същностно послание.

В третия раздел (9:32 – 12:24) Лука разказва как древната юдейска концепция за святост заплашва да попречи на християнското послание да надскочи границите на юдаизма и да премине към безкрайно по-големия езически свят. Затова се налага Бог да се намеси и да покаже на апостол Петър колко различно ще бъде християнството от юдаизма, в който той е възпитан. Външната ритуална и церемониална святост, основана на строго спазване на зако-

ните за храната и религиозните умивания, колкото и да са били важни в старозаветните дни, вече нямат място.

Всъщност те трябва да бъдат отстранени. От този момент нататък светостта ще се постига чрез дълбока вътрешна, лична връзка с живия Господ. Очистването от вината за греха ще се постига чрез кръвта на неговата заместническа жертва, а силата да живеем свят живот ще бъде осигурена от Светия Дух, когото Христос дава на всеки, който лично положи вярата си в него.

Същият модел се повтаря и в четвъртия раздел (12:25 – 16:5). В юдаизма, в който са възпитани ранните християни, въвеждащият ритуал на обрязването, обикновено извършван върху бебета няколко дни след раждането им, се счита за абсолютно необходим за принадлежност към светия народ, а също и за полезен, ако не задължителен, за спасението. Отначало някои християни си мислят, че този ритуал продължава да бъде необходим за спасението, но на една среща на апостолите и старейшините, свикана в Ерусалим по този въпрос, Петър и Яков обявяват официалното, авторитетно и окончателно апостолско решение. Религиозният ритуал на обрязването не е необходим и по никакъв начин не допринася за спасението, не само в случая с езичниците, но и за юдеите. Невъзможно е да преувеличим значението на тази епохална стъп-

ка на християнството встрани от ритуалната система на тогавашния юдаизъм.

По същия начин в петия раздел (16:6 – 19:20), където Павел и неговите спътници в крайна сметка достигат до Македония и Гърция, Лука, със своя мъдър подбор на събития и речи, които записва, още веднъж ни показва как християнството дефинира себе си на фона вече не на юдаизма, а на езическия спиритизъм, политика, религия и философия.

Накрая, в последния и най-дълъг раздел на книгата (19:21 – 28:31), атмосферата в разказа на Лука е забележително различна. Тук откриваме как Павел не толкова проповядва, а защитава евангелието пред гражданските и религиозни съдилища на империята. Но моделът остава същият: чрез разказа си за това, как Павел защитава себе си и евангелието от клеветнически нападки, Лука всъщност показва, че нито Павел, нито евангелието са онова, което хората в своето невежество си представят, или онова, което злобно описват. Лука продължава да дефинира християнството по метода на контраста.

Прекрасният му усет за действителната същност на християнството може да бъде много поучителен за нас, които живеем в този далечен век. Защото през следващите векове християнският свят често е позволявал основното християнско послание да се смеси с гражданските политики и философ-

ски учения на времето. В някои страни езическите обичаи са били „покръстени“ в църквата. А в наши дни страстта към окултното и очарованието на различни източни практики заплашват да нахлуят в църквата и да я поведат към несвят синкретизъм. В по-богатите държави е силно изкушението от присъединяване към тайни бизнес – асоциации, които в своите ритуали се покланят на същите стари езически божества като древния свят. В по-бедните страни съществува обратното изкушение – християнското евангелие да бъде обединено с марксизма, за да се получи политизирано освободително богословие.

Лука посвещава своята творба на някой си Теофил с надеждата да го убеди в истинската природа и основателност на християнската вяра. Всъщност тази надежда на Лука е насочена към всички нас, които изучаваме подробно неговия разказ, в който християнството изпъква с цялата си първоначална яснота.

Бележки

[1] Римляни 1:1-4

[2] Paul Siebeck, Tübingen, Germany 1989

[3] За по-пълно разглеждане на достоверността на селективния подход в историята от Лука вж. True to the Faith, David Gooding, pp. 383-390.

2
ОСНОВНАТА ДЕФИНИЦИЯ

Запитайте каква сила е изстреляла ранните християни на сцената на световната история, и Лука ще ви отговори без колебание – възкресението на Иисус и идването на Светия Дух. Запитайте с каква цел се появява ранното християнско общество, и той отново ще ви отговори – за да свидетелства за възкресението на Иисус. Лука навсякъде изтъква този основен исторически факт. Това е задачата, казва той още в първата глава, заради която възкръсналият Господ избира своите ученици (1:8). Това е целта на избирането на Матия: *„да стане свидетел с нас на възкресението Му* (на Христос)“ (1:22). В последствие Лука продължава от време на време да повтаря, че основната функция на християнската общност е да свидетелства за възкресението на Господ Иисус.[1]

Това е едновременно забележително и съществено. Запитайте например будистите кой е източникът на тяхната религия, и те ще ви отговорят: „Гаутама Буда и неговото просветление“. Но по времето на своята смърт самият Буда отрича, че лично той е средство за спасение. Важно е неговото учение. А целта на последователите му винаги е била да практикуват и пропагандират това учение.

Ранните християни, напротив, разказват за себе си съвсем друго. Когато Иисус умира, те продължават да имат прекрасното му етично учение. Но въпреки това имат чувството, че Иисус се е провалил. Той не се е оказал избавителят, за когото са го мислели (Лука 24:19-21). Затова те се скриват в една заключена къща от страх, че и те ще бъдат арестувани и екзекутирани.

Какво ги преобразява? Не някакво ново прозрение относно стойността на Христовото етично учение. Неговото възкресение извършва това! И когато се изправят пред обществото, те не проповядват главно етичното учение на Христос – в цялата книга Деяния на апостолите едва ли има и едно изречение от Проповедта на планината – а възкресението на Христос и славното значение на този факт.

Днес християнската църква е реалност и от историческа гледна точка трябва да има някакво обяснение за нейния произход.

Очевидно тя не възниква без причина и без цел, от нищото. Ако откажем да вярваме във възкресението и така отхвърлим единствената причина и цел, която самите ранни християни посочват за своя произход и съществуване, в историята зейва празнота, която никаква друга предполагаема причина не може задоволително да запълни.

Без възкресението християните не биха имали куража да се изправят пред света. А по тяхно собствено признание (1 Коринтяни 15:1-20) те не биха имали и евангелие, което да проповядват пред света.

Те проповядват благата вест, че Иисус от Назарет *„умря за греховете ни според Писанията, че беше погребан, че беше възкресен на третия ден според Писанията“* (1 Коринтяни 15:3-4). Разбира се, възкръсването на който и да било човек положително би било изненадваща новина – но не непременно би било добра вест за цялото човечество! Възкресението на Иисус е добра вест за целия свят, защото той, макар да е човек като всички останали, не е който и да било човек – той е кулминацията на един многовековен процес на Божието себеразкриване пред човечеството.

В своята първа проповед (2:25-31) апостол Петър го определя като потомък на древния израилев цар Давид, а във втората (3:12-26) – като физически и духовен наследник на израилевите патриарси Авраам, Исаак и Яков.

Преди да подминем тези определения като несъществени за целите на дефинирането на едно универсално евангелие, трябва да отбележим какво значение придават другите новозаветни писатели на тези факти. Матей (1:1) информира своите предимно еврейски читатели, че Иисус Христос е син на Давид, син на Авраам. Нещо още по-забележително, Павел в своето блестящо обяснение на евангелието, написано до християните в Рим, столицата на цезарите, настойчиво определя евангелието като *„благовестието за Божия Син Иисус Христос, нашия Господ, който по плът се роди от потомството на Давид"* (Римляни 1:1-3 – превод от английски, бел. прев.).

Какво е това привидно несъответствие? Римската империя е все още млада, когато се ражда Иисус. След гражданската война, която слага край на римската република, Август успява да установи империя, която до голяма степен умиротворява света и трае още хиляда години. Трябва да е изглеждало смешно, ако не обидно, да се твърди, че не римските императори, а Иисус от Назарет, потомък на явно отмрял царски род на един миниатюрен и често създаващ проблеми народ в покрайнините на империята, е определеният от Бога Спасител на света!

Въпреки това ранните римски управители и императори са благородно толерантни

към християнството, както съвсем справедливо отбелязва Лука, макар че понякога се подиграват на християните, както Фест се подиграва на Павел, смятайки ги за побъркани религиозни фанатици. С разпространяването на християнството обаче по-късните императори решават, че то подкопава държавата и противоречи на нейната идеология, и се опитват да го изкоренят, като определят постоянстването в християнството за углавно престъпление срещу държавата. По-бруталните от тях хвърлят християните на лъвовете.

И все пак историята ни е оставила своите неизличими уроци. Великите цезари и тяхната мощна империя отдавна са изчезнали. Днес никой не ги следва, никой не им се покорява. А християнството е доказало, че не може да бъде смазано. То доказва правилността на съвета, който Гамалиил дава на своите сънародници, съветниците в юдейския Синедрион, по времето на първия опит да се унищожи християнството:

> *„Оттеглете се от тези хора и ги оставете, защото ако това намерение или това дело е от хора, ще се развали; но ако е от Бога, няма да можете да го развалите. Пазете се да не би да се намерите и богопротивници“* (5:38-39).

До ден-днешен политическите режими, които са пренебрегвали този съвет и са се

опитвали да унищожат християнството, един по един или са изчезвали, или са били събаряни. Същевременно милиони хора с радост заявяват верността си към Иисус като живия Господ.

Християнското евангелие обаче е свързано с още един скандал, който само възкресението е било в състояние да преодолее. Докато е жив, Христос категорично претендира, че е Месията, Давидовият Син. В същото време той предупреждава учениците си, че няма веднага да се възкачи на своя престол. Той трябва първо да умре и да възкръсне. За учениците това е неразбираемо – защото и те като нас трудно приемат онова, което не желаят да чуят. Тяхната идея за Спасител е моделирана по неточното разбиране за цар Давид, повече в съответствие със сравнително скорошните подвизи на макавейските борци за свобода. Те търсят месиански цар, който ще прогони омразните имперски окупационни сили, ще защити бедните и ще накаже предателите, които експлоатират римската данъчна система за собствени цели.

И така, един Месия, който вместо да победи неприятелите си, позволява привидно да бъде разгромен от една корумпирана и зла политическа система, е логическо противоречие. Когато Иисус е арестуван, учениците му го изоставят и се разбягват, а когато е разпънат на кръст, техните надеж-

ди рухват (Лука 24:20-21). Но възкресението на Христос не само връща вярата им в него – то безкрайно разширява представата им за спасение. До този момент тяхното разбиране за човешкия проблем е твърде плитко.

На първо място, то е ограничено от собствените им тесни еврейски националистически интереси, докато Иисус трябва да бъде освободител на цялото човечество, на хората от всеки народ. Второ, те пренебрегват факта, че политическата дейност и човешките войни са много неадекватни инструменти за борба с несправедливостите в света. Големите революционни движения рядко успяват да елиминират само злото и да оставят невинните незасегнати – дори обикновено става обратното. Нещо повече, тези, които се представят за защитници на справедливостта, понякога избиват милиони хора на основата на идеологии, след чийто неизбежен крах излиза наяве ужасната цена в човешки животи, с която е била заплатена тяхната империя. Ако тези безбройни жертви трябва да получат справедливост, то самата смърт трябва да бъде победена.

Възкресението е Божията победна прокламация, че смъртта не е краят, че несправедливостите в миналото не са забравени, че злото няма завинаги да триумфира. Както отбелязва Петър пред тълпата (2:33-36),

сам цар Давид е предвидял необходимостта от това – ако Месията, като всички други хора, остане завинаги в гроба, тогава не би имало край на несправедливостите на земята, би останал само един вечен, безразличен, отвратително несправедлив гроб. Чрез възкресението на Иисус Христос от мъртвите Бог заявява и уверява всички хора предварително, че смъртта не е краят, че несправедливостта няма да триумфира вечно. Един ден Бог ще съди света в правда чрез същия Иисус Христос (17:31).

Всъщност Петър започва своята проповед, като отбелязва, че пророк Йоил, заедно с всички други пророци, е насърчавал слушателите си с обещанието за деня на всеобщия съд, *великия и бележит ден Господен*, както го нарича той (2:20). Възкресението на Иисус Христос потвърждава това обещание и Петър го проповядва като блага вест на народа.

Разбира се, към неговото твърдение може да се отправи едно разбираемо възражение: ако всичко това е вярно, защо още не се е случило? Защо злото е оставено толкова дълго да властва неограничено и да достигне такива чудовищни размери в нашето време? Отново намираме отговора в думите на Петър към тълпата. Планът, който Бог първоначално дава чрез Давид, древния цар и пророк, никога не е бил Месията след смъртта и възкресението си не-

забавно и чрез сила да унищожи злото по целия свят. Той трябва да се възнесе на небесния престол и да бъде там, докато, при второто му идване, всичките му неприятели бъдат положени под краката му (Псалм 110:1-2; Деяния 2:34-35).

И самите ние виждаме защо се налага да бъде така. Обещанието за един идващ съд не е безусловно добра новина за всички нас. Защото, макар срещу всички нас да са вършени неправди, и всички ние лично сме съгрешавали, и то не само срещу други хора, но и срещу Бога. И ако не бъде намерено лекарство за това, тогава идещият съд ще означава катастрофа и за нас лично, и за цялата човешка раса.

Именно това придава универсално значение на следващата дефиниция на Лука за евангелието. Пророк Исая отдавна е посочил, че Месията има да изпълни и друга дадена от Бога роля. Преди да дойде като цар да съди света, той трябва да дойде като Божи Слуга, който не само да пострада невинен от човешки ръце, без да си отмъсти (което би оставило злото завинаги да триумфира и не би спасило никого), но и да вземе върху себе си наказанието за греховете на света, да пострада и да умре като жертва за греха, така че хората да бъдат простени, оправдани и приети от Бога (Исая 52:13 – 53:12).

Тъкмо това има предвид самият Иисус, когато отбелязва пред Своите апостоли: *„Човешкият Син не дойде да Му служат, а да служи и да даде живота Си откуп за мнозина“* (Матей 20:28). За това говори и Петър, когато на хората, които крещейки са настоявали за разпъването на Христос, той проповядва Божия съвършен Слуга, чрез когото те могат да намерят прошка и помирение с Бога.

Но как биха могли слушателите на Петър да знаят, че всичко това е вярно? Те не са видели като апостолите възкръсналия Господ. Разбира се, биха могли да отидат при гроба и да видят, че е празен. Биха могли да проучат всички останали свидетелства, както материални, така и човешки. Но освен всичко това има и едно свидетелство от друг характер.

Лука ни казва, че то е следното: възкресението и възнесението на Иисус Христос отварят път за безпрецедентно нахлуване на Божия Свети Дух в нашия свят, както е предрекъл древният пророк Йоил осемстотин години по-рано. Свидетелството за това се проявява по два начина. От една страна, то вече звучи в ушите на разноезичната тълпа, привлечена от цял свят в Ерусалим заради юдейския празник Петдесятница. Защото Светият Дух в този случай дава на ранните християни по чуден начин способността да говорят чужди езици, които не

са учили и които не разбират, така че онези в тълпата, които говорят тези езици, да разбират казаното. Смисълът и целта на това необичайно чудо е да се демонстрира явно, че посланието, което апостолите проповядват, както и убедителната сила, с която го правят, идва от самия Бог. От друга страна, ефективността на свидетелството зависи от готовността на хората да проведат един личен експеримент. Както твърди Петър, и на тях се предлага дарът на Светия Дух (2:38). Ако приемат Светия Дух в сърцата си, това ще отвори път за мощно лично общуване с Бога, което ще даде неопровержими свидетелства, че Иисус, Давидовият Син, Авраамовият Син, действително е Спасителят на света. За да стане това, има, разбира се, изисквания и условия. За тях ще говорим в следващата глава.

Бележки

[1] Вж. Деяния 2:32; 3:15; 5:30-32; 10:39-41; 13:31; 17:3, 31; 26:16.

3
ФАТАЛНИЯТ НЕДОСТАТЪК НА СВЕТА

Много хора смятат, че основната задача на християнството – ако то изобщо има такава – е да се занимава с моралните въпроси и човешките ценности: да разобличава лъжата, кражбата, прелюбодейството и всички подобни индивидуални грехове, и в същото време да учи хората да прощават на враговете си, да се обичат и да бъдат мили един към друг. Ако споделяме това мнение, ще бъдем шокирани, когато отворим първите страници на историята на Лука и прочетем неговия разказ за най-първите проповеди на християните. Те не се занимават с разобличаване на индивидуални грехове, нито насърчават хората да градят у себе си достойни добродетели. И това не е защото ранните християни са

били безразлични към етичните въпроси и човешките ценности – писмата, които апостолите са писали до своите ранни последователи, са пълни с нравствени напътствия.

Разказът на Лука показва, че привидната липса на интерес у ранните християни към индивидуалните грехове се дължи на това, че вниманието им е било изцяло погълнато от един конкретен грях с изключително значение. Възкресението мощно е изявило Христос като Божия Син и неизбежният извод е ужасяващ: Израил е разпънал своя изпратен от Бога Месия; човешките същества са убили Източника на своя живот (3:15); човечеството е умъртвило своя Създател. Разпъването на Христос (както според Библията го разбират ранните християни) е проява на човешката ярост срещу Бога – съвместните усилия на юдеи и езичници да отхвърлят Божиите ограничения и претенции спрямо тях (4:23-31).

Това не е преувеличение. Кръстът на Христос поставя диагнозата на основния проблем на целия свят за всички времена. Основният проблем не е враждебността на човека към човека, а враждебността на човека към Бога. Разпятието на Божия Син е само кратерът на вулкан, от който в определен момент и на определено място в историята е изригнала дълбоко таената омраза, бунтът срещу Бога, който още от първия грях тлее в сърцето на всеки човек, рели-

гиозен или нерелигиозен, древен или съвременен.

Притчата за настойниците на лозето (Лука 20:9-15), която нашият Господ разказва най-вече заради религиозните водачи от своето време, изразява същата мисъл. Светът, в който живеем, има личен Притежател, и това не сме ние! Ние сме само наематели и настойници. А наследникът на лозето е Синът на Собственика.

Но хората не са доволни като наематели. Те живеят така, сякаш няма господар, или ако има, сякаш той няма право да очаква от тях любов, почит, посвещение и служба. Действат така, сякаш имат пълна власт над своя живот, сякаш светът им принадлежи. Нямат любов към Сина на Собственика, за когото всъщност е направена вселената, който е участвал в нейното сътворяване, поддържа я в съществуване сега, изкупил я е и накрая ще я възстанови напълно.[1]

Докато стои надалеч, разбира се, светът няма нищо против него. Хората може дори да си позволят известна религиозност. Но само да се приближи, да предяви някакви претенции за собственост и да изисква онова, което му дължат – и съпротивата веднага започва. Хората отхвърлят изискванията му като абсолютизъм, борят се за своята независимост. Може, подобно на псевдохристиянския апостол Юда, да говорят много колко са загрижени за бедните

(Йоан 12:4-6); но също като него с готовност биха се отрекли от Бога и Христос, за да спечелят или да запазят за себе си място в света (1:15-20). Но да продадеш собствения си Създател за тридесет сребърника означава да проявиш една ценностна система, която е фатално погрешна. Като продадеш своя Създател за каквато и да е сума, с това ти автоматично и катастрофално смаляваш стойността и на другите създания като теб. И после не бива да се учудваш, че в резултат мълчаливо одобряваш премахването на хиляди човешки същества, щом социалният или политически прогрес сякаш го изисква.

Както казва Достоевски: „Ако Бог не съществува, тогава всичко е позволено." Твърденията на атеизма, че моралът може да се отдели от всякаква идея за Бог и етиката да се основе само върху присъщата на човека стойност, са измамни. Това е все едно да премахнеш банковите резерви и въпреки това да очакваш хората да уважават банкнотите. Това няма да излекува хаотичната ценностна система на човека – напротив, тъкмо това е причината за трагичното обезценяване на човешкия живот.

Ако това е диагнозата на ранните християни за основния човешки грях, то не само от историческа гледна точка е интересен разказът на Лука за удивителното предложение за милост, прошка и помире-

ние, което Бог упълномощава Петър да отправи към самите убийци на неговия Син. Предложението е на първо място за *„прощаване на греховете ви“* (2:38). Обърнете внимание на множественото число на „грехове“, както и личното местоимение „ви“ (2:38). Това означава прошка не само за конкретния грях за разпъването на Христос, но и за всички грехове – пълно очистване на сърцето от вината за всяко престъпление. И в добавка – предложение за дара на Светия Дух, който ще установи жива и лична връзка между Бога и всеки вярващ, участие в самия живот на Бога.

Ако Петър определя така спасението, какви изисквания и условия поставя за получаването му? Те са самата простота. Ключовото изискване е: „Покайте се!“

Но какво се разбира под покаяние в тази ситуация? Първо, нека проследим хода на мисълта от края на пророчеството на Йоил, което Петър цитира в началото на своята проповед (2:17-21), до кулминацията, с която завършва (2:36). Йоил предупреждава, че ще дойдат дни, когато слушателите ще трябва да се изправят пред Божия гняв заради своите грехове. Ако искат да се избавят от този гняв, трябва да призоват името на Господа.

И така, за хората от тълпата в Ерусалим тогава покаянието би означавало на първо място да се обърнат назад и да си дадат

сметка за факта, че въпреки цялата си дотогавашна религиозност, се нуждаят от спасение от Божия гняв.

Второ, това би означавало да се изправят пред тревожния (за тях) факт, който е изявило възкресението: същия този Иисус, когото те са разпънали, Бог е направил и Господ, и Христос (2:36). И ако сега искат да се спасят, само обещания за по-добро поведение в бъдеще едва ли ще бъдат достатъчни. Те ще трябва да преглътнат гордостта си, да се обърнат в обратна посока, да призоват точно този Иисус, когото са разпънали, да го признаят за Господ и да поискат милост от него. Именно той лично ще им даде Светия Дух и ще възстанови взаимоотношенията им с Бога.

Трето, макар да имат ясното уверение на Библията, че ако призоват с искрено покаяние името на Господ Иисус, със сигурност ще се спасят, от тях се иска да демонстрират, че покаянието им е истинско. *„Да призоват името на Господа“* трябва да бъде нещо повече от просто рецитиране на някаква религиозна формула. Това трябва да бъде пълно капитулиране пред Иисус и приемането му като Господар на всичко, което са и което имат. Това означава и да го изповядат публично като Господ – не само на думи, но и с действия. *„Покайте се*, казва Петър, *и нека всеки от вас се кръсти в Името на Иисус Христос“* (2:38).

Разбира се, трябва да внимаваме да не привнесем в идеята за християнското кръщение от тези ранни времена значенията, които са се развили в по-късните векове. В Деяния на апостолите няма свидетелства, че първите християни са разглеждали кръщението като ритуал, който осигурява дара на Светия Дух. Историческите свидетелства дори твърдят обратното. Корнилий и приятелите му, които Лука по-късно представя като пример за обръщане на езичниците, приемат Светия Дух, преди да се кръстят (10:47). Очевидно в такъв случай, това не зависи от кръщението. Както обяснява по-късно Петър, тези езичници са го слушали да проповядва, че всеки, който вярва, ще получи прошка за греховете си. Те са повярвали и тогава Бог, който познава техните сърца, им е дал публично свидетелство за факта, че действително са се покаяли и вярата им е истинска. Той им е дал Светия Дух на място и веднага, като е очистил сърцата им единствено заради вярата им. Едва по-късно те се кръщават, и то единствено въз основа на това, че вече са приели Светия Дух (10:44-48; 11:15-17; 15:7-9).

От друга страна, само ужасяването на ерусалимската тълпа и тревогата ѝ от разпъването на Иисус не гарантират истинско покаяние. Няколко седмици преди това тези хора публично са отрекли пред Пилат, че Иисус е Христос (3:13-14). Ако сега се

покайват искрено, трябва да го покажат. Трябва да вземат назад предишната си присъда; трябва да признаят, че Иисус е Христос, и да го направят също така публично, както преди това са го отрекли. Начинът да го направят е, като се кръстят *„в Името на Иисус Христос“*. Те публично са застанали на страната на убийците на Иисус и заедно с тях са викали за неговото разпъване. Сега трябва *„да се избавят от това извратено поколение“* (2:40). Не могат да продължават да стоят заедно с убийците, а да твърдят, че са се покаяли за убийството. Трябва да преминат на другата страна и кръщението в името на Иисус е начин да покажат, че са го направили. Ако не са готови да сторят това, как ще убедят когото и да е, и най-вече Бога, че тяхното покаяние е истинско?

Нещо повече, покаянието и кръщението им в името на Иисус Христос не са еднократни събития без последващ ефект върху начина им на живот. Лука ни казва, че от този момент нататък те постоянстват в *„учението на апостолите, в общуването, в разчупването на хляба и в молитвите“* (2:42) – това е естественият резултат от тяхното искрено покаяние. Тъй като сега вярват, че Бог е направил Иисус от Назарет и Господ, и Христос, те са жадни да чуят с още повече подробности това, което Светият Дух ще им открие чрез апостолите за взаимоотношенията на Христос с Бога и с вселената.

Когато се казва, че ранните християни са постоянствали в общението, това, разбира се, не означава че те просто са започнали да се срещат с апостолите. Това говори за изявата на общия живот, който всеки индивидуално е получил чрез Светия Дух, и който ги свързва с апостолите и с техния Господ.

Те са постоянствали в разчупването на хляба, казва още Лука (и прави впечатление простотата, с която е назован обичаят в този ранен период, което съответства на простотата на самия обичай). Преди да умре, Христос призовава своите ученици постоянно да си спомнят за него, като ядат заедно хляб като символ на неговото тяло, и пият вино като символ на неговата кръв – не за да получат прошка, а в памет на този, чрез чиято жертвена смърт вече имат прошка. Дори простата благодарност, ако не нещо друго, би ги накарала да изпълняват с любов тази заръка.

По същия начин те са постоянствали и в молитвата. Сега, след като са примирени с Бога и в общение с възнеслия се Господ, молитвата престава да бъде просто формален обичай, а се превръща в живо и активно общуване с Владетеля на вселената.

Нещо повече, Лука подробно описва (2:42-47), че евангелието и неговите следствия радикално преобръщат не само техния духовен живот, но и отношението им към

светските неща. То променя дори отношението им към частната собственост. Но за това ще научим повече в следващата глава.

Бележки

[1] Колосяни 1:16-20; Евреи 1:1-3.

4
СБЛЪСЪК НА МИРОГЛЕДИ

Доброто и лошото в частната собственост винаги са привличали вниманието на различни философи и политици през вековете. Но може би ще се изненадаме, като открием какво голямо значение придава Лука на тази тема в първия основен раздел на Деяния на апостолите.

Зрелищната експлозия на духовна енергия, започнала в деня на Петдесятница, и нейното нарастващо влияние автоматично биха задължили всеки историк, описващ раждането на християнството, да ги включи в своя разказ. Но с финия си усет за баланс Лука съзнателно избира да постави същото ударение върху отношението на ранните християни към материалните неща и към въпроса за частната собственост.

„Всичките вярващи бяха заедно и имаха всичко общо; и продаваха стоката и имота си и ги разпределяха между всички, според нуждата на всекиго“ (2:44-45).

„Варнава ... като имаше нива, я продаде, донесе парите и ги сложи пред краката на апостолите“ (4:36-37).

„Множеството на повярвалите имаше едно сърце и една душа и нито един от тях не казваше, че нещо от имота му е негово, а всичко им беше общо“ (4:32).

И освен всичко това, едно от чудесата от този период, които Лука избира да опише подробно, е незабавното осъждане, сполетяло някои си Анания и Сапфира за нещо, което е било прието като съзнателен заговор и опит да бъдат измамени и апостолите, и Бог относно частната им собственост (5:1-11).

И така, как да разбираме този феномен на ранната християнска имуществена общност? Най-напред трябва да отбележим, че тя е била напълно доброволна. Петър изрично казва на споменатите преди малко Анания и Сапфира, че тяхната земя си е била тяхна частна собственост. Те не са били принудени нито от християнската вяра, нито от църквата, нито, разбира се, от държавата, да я продават и да дават парите на църквата или на някой друг. А и след като са я продали, са били напълно в

правото си да решат каква част от парите да дарят и дали изобщо да ги даряват. Те не са били по никакъв начин задължени да ги внасят в общия фонд на християнската група. Принудителната общност на благата не е част от християнската вяра – и всички знаем до какви нещастия и трагедии може да доведе такъв натиск.

Второ, не бива да преувеличаваме или да превеждаме неправилно гръцкия текст на Деяния 4:34. Не всеки повярвал собственик на имущество незабавно е продавал всичките си земи и къщи и е дарявал парите. Всъщност собствениците на имущество от време на време са продавали част от притежанията си и са използвали парите за посрещане на конкретни нужди, изникнали в християнската общност.

Важното, което трябва да разберем за отношението на ранните християни към материалните притежания, е неговата мотивация. *„Нито един от тях не казваше, че нещо от имота му е негово“* (4:32). Тогава чие е, питаме ние. И отговорът е: на Христос. Ако първите християни са продавали имотите си и са слагали парите в краката на апостолите, то е било, защото апостолите са били официалните представители на Христос. Ако са задържали притежанията си, без да ги продават или даряват, те пак не са ги считали за свои лични, а за Христови, а самите себе си – за настойници, отго-

ворни да ги управляват за доброто на общността.

Това продължава да бъде – или поне би трябвало да бъде – истинското християнско отношение към материалните притежания, защото то произтича от съзнанието, че Иисус Христос не е просто пророк или нравствен учител – той е Господ и Притежател на творението. Вярващият следователно бива учен, че след като Христос е дал кръвта си, за да го изкупи от разрушителните последствия на безумния му бунт срещу неговия Създател, то той вече не е собственик на притежанията си. Той е купен с цена.[1] Всичко, което е, и което има, принадлежи на Христос и трябва да се използва за интересите на Христос, за доброто на неговия народ и на човечеството като цяло, за евангелизирането на света и за постигането на Божиите цели на земята.

Но темата отива още по-далеч. Човек не може да чете този първи раздел на Деяния, без да осъзнае, че за разлика от някои източни религии, християнството не гледа на материалния свят като на илюзия, от която истински мъдрият човек се стреми да избяга. За разлика от философията на Платон, християнството не гледа на тялото като на гробница за душата и не смята, че душата трябва да се опита с всички възможни средства да се отчужди от тялото. Християнството, разбира се, учи, че тялото трябва

да се дисциплинира и да се държи под контрол (1 Коринтяни 9:27), но то не одобрява систематичното пренебрегване на тялото като средство за спасение и святост (Колосяни 2:16-23). И това е съвсем разбираемо, защото крайъгълният камък на християнското евангелие е телесното възкресение на Христос. В своето въведение към Деяния (1:3) Лука изрично се позовава на онова, което е описал с повече подробности в края на своето евангелие (Лука 24:36-43). Възкръсналият Господ не е безтелесна душа или дух. Той има човешко тяло – прославено, но все пак реално и осезаемо, защото човешкото тяло е неделима част от човешката личност. Бог го е направил такова и не се срамува от това.

Нещо повече, благовестието, според първия раздел на Деяния, гласи, че Бог не се интересува само от духовното спасение на отделни хора. Той има план за пълното възстановяване на материалното творение. Това, както се казва във втората главна проповед на Петър, е посланието на всички Божии пророци (3:21-26). Библията изобщо не говори за деградация на материалната вселена в един безсмислен цикъл от раждане, смърт и прераждане, като хиндуизма. Тя е чужда и на съвременния песимизъм на атеиста, принуден да заяви, че целият човешки живот и прогрес ще завършат в безсмислена забрава. Библията заявява,

че славна съдба очаква цялото творение. Телесното възкресение на Иисус е първият плод на възстановяването на цялата вселена. Идването на Светия Дух да живее в телата на вярващите е първият плод на тяхното велико бъдещо наследство, когато не само техните физически тела, но и цялото творение ще бъде избавено от оковите на тлението и ще влезе в славната свобода на Божиите деца.[2]

И така, съвсем естествено, второто голямо чудо, за което четем в този раздел на Деяния е изцелението на сакатия по рождение човек (гл. 3). Неговият физически недъг е жив пример за страданието на цялото творение; чудното му изцеление е предзнаменование за неговото последващо възстановяване (3:21). Тук несъмнено някои ще възразят: „Ако има Бог и той е дал на Петър чудната способност да изцели този сакат човек, защо не е изцелил всички болни хора по целия свят? И защо все още не го прави?“

За това обаче има причина, както обяснява Петър на множеството. Те са убили самия Автор на живота (3:15). Ако продължават да го отхвърлят, ги очаква само вечна смърт. Затова в своята милост Бог ще забави времето на възстановяването на всичко, за да може именно страданието на природата да ги доведе до покаяние (3:19), така че, примирени с Бога, да бъдат готови

да участват, когато Божиите планове за новото развитие на вселената бъдат приведени в действие.

Този урок е важен и за нас. Нашата земя не е самосътворила се машина, която просто дава малки дефекти, но която ние с нашите все по-съвършени технологии ще поправим при достатъчно добра воля и международно сътрудничество. Зад нашата земя стои един личностен Творец и Спасител. И цялата инженерна мисъл, всички медицински постижения, хуманитарна дейност, икономически стратегии, политически разум и образование на масите да бъдат впрегнати за решаване на проблемите на земята, това няма да я изцели и да я направи рай, докато светът остава във вражда със своя Създател и отхвърля определения му Спасител.

Именно това проповядват апостолите, когато изригва съпротивата (4:1-22; 5:17-42). И тя идва не от атеисти или хуманисти, а от управляващата партия в Ерусалим – садукеите. Всички те са поне на думи религиозни – някои от тях са свещеници от най-висш ранг в ерусалимския храм. Но техният мироглед е диаметрално противоположен на този на християните.

Както Лука ни напомня на друго място, садукеите не вярват във възможността за възкресение, нито в съществуването на ангели или на дух (23:8). Това между другото

опровергава съвременната заблуда, че християнското евангелие е било измислено в една преднаучна епоха, когато хората са били готови да вярват в чудеса като възкресението, защото не са познавали добре законите на природата. Садукеите със сигурност не са вярвали. И ако Лука, образованият доктор по медицина, е вярвал, то е било, защото лично се е убедил чрез честно изследване на свидетелствата.

И така, садукеите, съобщава Лука (4:16), не могат да отрекат свидетелството, на което стават очевидци – чудното изцеление на сакатия човек. Но те не са готови да позволят на това чудо да разклати предварително установения им мироглед. По това, разбира се, те приличат много на нас днес. Никой от нас не започва да изучава космология или физика, или биология с напълно непредубеден ум. Всички си имаме предварително избран мироглед и именно той определя тълкуването, което даваме на фактите, а не обратното. Онези факти, които отговарят на мирогледа ни, ние приемаме; а онези, които не отговарят, сме склонни да пренебрегнем.

Християните също правят това – те открито тръгват от един основан на Бога мироглед. Но и атеистите правят същото. Християнският мироглед се основава на вяра, получена и поддържана от изобилие от свидетелства. Но мирогледът на атеиста

също се основава на вяра, защото атеизмът не може да бъде доказан. Въпросът е кой от двата мирогледа е по-добре подкрепен от фактите. Да пренебрегваме свидетелствата на християнството не е научно, а реакционно мислене.

Но нека се върнем отново към садукеите. Те имат и други причини освен своя мироглед да отхвърлят християнското евангелие. Садукеите са до голяма степен светски хора. През вековете елинистичната рационалност и култура са им повлияли много и това, заедно със задоволството от сливането на религиозната и политическата власт, ги подтиква към светски начин на живот и относително безразличие към религиозните въпроси. Те имат богатство (радват се на щедри доходи от храма), имат власт, движат се сред най-висшите кръгове (както юдейски, така и езически), те са образовани и изтънчени. Светът, такъв какъвто е, е достатъчно добър за тях. Те не виждат в него чак толкова много зло. Както ще каже по-късно Павел, те обичат този свят. Това е единственият свят, в който действително вярват.

И изведнъж тези християнски апостоли пълнят главите на масите с пророчества и надежди за идещо месианско царство – всички основани на предварителното твърдение за реалността на възкресението. Това накърнява тяхното елинистично чувст-

во за рационалност; хвърля предизвикателство към начина им на живот, към мироглед и към скритите им интереси. И преди всичко, те, като управляваща класа, са най-вече отговорни за осъждането на Иисус на смърт. Те не могат да си позволят да допуснат проповядването на възкресението на Иисус да се разпространи, и затова се опитват да го задушат с насилие (5:40).

Историческото следствие е, че християните им се съпротивяват и пострадват заради това. По-късно, през 70 г. сл. Хр., римляните идват и унищожават храма. От този момент нататък садукейската партия, някога преследвала християните, постепенно потъва в забвение. Този урок не бива да се забравя и в нашето поколение.

Бележки

[1] 1 Коринтяни 6:19-20; 2 Коринтяни 5:14-15.
[2] 1 Коринтяни 15:20-25; Римляни 8:18-25.

5
МЪЧЕНИЧЕСТВО ИЛИ ФАНАТИЗЪМ?

Много, може би всички големи движения в историята, са имали своите мъченици; и много от свободите, на които се радваме и приемаме за даденост днес, са извоювани от хора, които са били готови да дадат живота си за принципите, на които се основават тези свободи. Кой не почита паметта на Сократ, предпочел да стане жертва на невежи суеверия и замаскирани политически интереси, но не и да изостави своето безкомпромисно търсене на истина и справедливост?

Християнската църква също има своя дълъг списък от мъченици. Иисус Христос сам е бил преследван и убит от гражданските и религиозни власти. Той е учел своите последователи, че гоненията заради него са

изключителна чест и радост. Затова не е чудно, че Лука отделя голямо място в Деяния на апостолите на Стефан, първия и може би най-големия християнски мъченик, чиято памет църквата почита и до днес.

Но има две неща, които трябва да имаме пред вид относно мъчениците. Първо, истинските мъченици не са фанатици. Фанатиците са колкото склонни сами да умрат заради възгледите си, толкова и склонни да преследват до смърт онези, които им се противопоставят, дори те да са милиони. Истинските мъченици не убиват никого. Второ, истинският начин да почитаме мъчениците не е като просто им издигаме паметници и ги изобразяваме на картини, а като открием какво всъщност са отстоявали, и го отстояваме и ние.

И така, какви са били принципите, за които Стефан е бил готов да умре, и защо неговите екзекутори са ги сметнали за толкова опасни, че да заслужават смърт?

Казано накратко, Стефан умира, защото прокламира, че чрез Христос всеки човек има право на незабавен и пряк достъп до Бога без никакъв друг посредник освен Христос, и има право да знае, че чрез Христос може тук и сега да се радва на пълно приемане от Бога.

Формулирано така, може би за нас е трудно разбираемо защо някой би решил да се противопостави на проповедта на

Стефан, а още повече да го преследва. Но нека се опитаме да разберем историческата ситуация. Неговите опоненти са водещи членове на юдейската свещеническа йерархия в националния храм в Ерусалим. На тях веднага им става ясно, че християнските идеи на Стефан в крайна сметка ще направят техния храм, свещенство и жертвоприношения неактуални, остарели и ненужни. Оттам и тяхната съпротива.

Разбира се, те имат скрити интереси – таксите от жертвите, принасяни от местното население и хилядите чуждестранни поклонници, правели първосвещеника и колегите му много богати хора. Но те са движени не просто от страха от финансови загуби. Те искрено вярват – и в това християните биха се съгласили с тях – че храмът в Ерусалим, неговите жертви и свещенство са постановени с Божия авторитет чрез Моисеевия закон в Стария Завет. Затова те обвиняват Стефан в пропагандиране на идеята, че Иисус Христос ще унищожи храма, свещенството и жертвите, които сам Бог е установил. Ако това обвинение се докаже, то води до задължителна смъртна присъда за богохулство.

Разбира се, Лука от самото начало показва ясно, че Стефан никога не е казвал, че Иисус Христос ще разруши физически ерусалимския храм. Тази част от обвинението е лъжлива (6:11, 13, 14). Но в друг сми-

сън в твърденията на обвинителите има голяма доза истина.

Да вземем например храмовите приноси за грях. Чрез тях Старият Завет учи израилтяните, че грехът срещу Бога (а всеки грях в крайна сметка е срещу Бога) е причина грешникът да изгуби правото си на живот. Грехът трябва да бъде наказан, преди грешникът да може да получи прошка. За тази цел той трябва да доведе в храма определено животно, да изповяда греховете си над главата му и да го убие. Животното умира като негов заместник – наказанието е понесено и грешникът е простен.

Стефан и другите християни са съгласни със свещениците, че тази система е установена от Бога. Те твърдят обаче, че тя съвсем очевидно е само символична. Смъртта на животни не може наистина да плати наказанието за човешкия грях, както посочва и Старият Завет (Псалм 40:6-7). И така, те твърдят, че системата е предвидена да бъде само временно средство, което да подготви умовете на хората за жертвата на Христос, Божия Агнец, който ще дойде, за да отнеме греха на света. Това също се казва в Стария Завет (Исая 53:5-12). В такъв случай старата система е като детска игра-магазин с пластмасови бонбони и хартийки вместо пари, с която децата си играят, така че, когато пораснат, да са готови да открият, че истинските бонбони имат

цена и за тях се плаща с истински пари. Разбира се, когато децата достигнат до този етап, детските пари-хартийки стават излишни.

За ерумасилмския храм това е щяло да има, както правилно разбира юдейската йерархия, съществени последствия. Тяхната древна система от жертви всъщност никога не е била нещо повече от серия полици, които признават, но не могат действително да платят един постоянно нарастващ дълг. Сега обаче смъртта на Христос е платила този натрупан дълг и старата система може да бъде прекратена.

Но последствията са още по-всеобхватни. Тъй като Христовата жертва плаща изцяло наказанието за всички грехове на всички хора, които оттук нататък ще повярват в него, вече не е необходим никакъв друг принос за грях. Нито пък има нужда Христос постоянно да повтаря собствената си жертва, както юдейските свещеници е трябвало непрестанно да повтарят своите (Евреи 10:11-18).

Но Стефан и новозаветните писатели са дори още по-радикални. Те казват, че не само храмовите жертвоприношения са вече излишни – самият храм бързо става ненужен (Евреи 8:1-13). Сам Христос казва това, докато е още на земята (Йоан 4:19-24). А историците ни казват, че когато той принася себе си на кръста като съвършена-

та жертва за грях, в храма се случва нещо с огромно значение.

Също както Моисеевата скиния преди него, храмът в Ерусалим е бил разделен на две части от стена и завеса. Вътрешната част се е наричала Пресвятото място и символично е изобразявала небето и непосредственото присъствие на Бога. На обикновените хора никога не е било позволено да влизат там. Единствено първосвещеникът е можел да влиза, и то веднъж годишно в Деня на умилостивението. Както ни казва Библията, смисълът на тази видима архитектурна символика е да запечата в умовете на хората, че докато са зависими от непрестанните жертви на животни и умивания в светена вода, пътят към Божието непосредствено присъствие не е открит за тях (Евреи 9:8-10).

Но когато Христос умира на кръста, сам Бог разкъсва завесата в храма (вж. Матей 27:50-51). Чрез този символичен акт той показва, че за всички, които положат вярата си в Христос, вече има безпрепятствен духовен достъп до непосредственото присъствие на Бога, а освен това дава и мощно уверение за физическия достъп до Божието присъствие в небето при второто идване на Христос (Евреи 10:19-22; Йоан 14:1-3). Затова за Стефан символиката на завесата в ерусалимския храм е вече остаряла и ако бъде запазена, ще отрече свободата, която прокламира благовестието.

Но за юдейската йерархия, основана на вековната традиция, възгледите на Стефан трябва да са прозвучали напълно еретично. Затова неговата първа задача е била да се опита да убеди висшия съвет, че неговият възглед не е хула против Бога, според чиито указания е построена първоначалната скиния.

За да докаже това, Стефан напомня ясния урок от старозаветната история (7:2-53). Макар че общата цел на Бога винаги е била една и съща, има няколко ясно различаващи се фази в неговата подготовка на Израил за идващия Месия. Естествено, всяка фаза измества и оставя в миналото предишната. Детето, което се е научило да брои със сметало, няма да изостави законите на аритметиката, но съвсем основателно може да бъде подканено да изостави сметалото и да премине към компютрите. Да откаже да направи тази стъпка би било трагично.

Така Бог призовава Авраам да излезе от езическия свят и казва на него и на сина му Исаак да останат в обещаната земя Ханаан (7:2-5; Битие 26:3). По-късно обаче той казва на Яков, сина на Исаак, да върне цялото племе обратно при езичниците в Египет (7:11-16; Битие 46:1-4). После, няколко века по-късно Мойсей бива изпратен да ги изведе от Египет и отново да ги върне в Ханаан (7:7-36). Чрез Моисей Бог заповядва

на израилтяните да му съградят скиния и да принасят в жертва животни. Но отново след няколко века Бог показва в Псалмите и Пророците, че жертвите на животни, храмът и Аароновото свещенство един ден ще бъдат изместени от нещо по-добро (Псалм 40 и 110; Исая 66:1-2).

Следователно няма нищо богохулно в твърденията на Стефан, че сега, след като Месията Иисус е дошъл, тези стари неща трябва действително да бъдат изместени от обещаните по-добри неща. Истинската опасност е, че висшият съвет ще отхвърли Месията и всички тези по-добри неща, също както някога бащите им са отхвърляли Моисей.

Юдейските главни свещеници обаче, изправени пред великите духовни реалности на благовестието за Христос, не пожелават да се откажат от своите обикновени и вече остарели символи. И те убиват Стефан. Също като прадедите си те отказват да вървят в крак с живия Бог; и всичко, което им остава, е един храм, все още пълен със символи, но напуснат от въплътения Божи Син (Матей 23:37-38). През 70 г. сл. Хр. Бог допуска езичниците да дойдат и да сравнят този храм със земята (Матей 24:2).

6
МАГИЯТА И ЕВАНГЕЛИЕТО

През последните години сме свидетели на бум в интереса към религиите, магията, окулта, астрологията и паранормалното. Оказали се в духовен вакуум, хората търсят, понякога отчаяно, някакво духовно преживяване, което досега им е било отказвано от дискредитирани материалистически философии. И все пак, точно защото търсенето понякога е така отчаяно, съществува реална опасност от експлоатация и измама. По тази причина следващата история, представена от Лука, представлява голям интерес, защото ни показва как да различаваме фалшивото от истинското.

Лука разказва за една среща в Самария на християнския евангелизатор Филип с един човек на име Симон, който практувал

магия. Какъв точно вид магия, Лука не ни казва, но очевидно много впечатляващ, защото самаряните били удивени от изкуството на Симон и само въз основа на това били убедени във верността на твърденията му и го приветствали като *„божествената сила, известна като Великата Сила“* (буквален превод от английски – бел. пр.).

И днес много хора правят подобна грешка. Тъй като ясновидството и демоничните сили са реални (макар и често съпътствани от много суеверие и шарлатанство), хората, без да се замислят, предполагат, че те са духовно здравословни и могат достоверно да ни насочват към истината за Бога и вселената.

За да станат нещата още по-сложни, когато Симон чува Филип да проповядва и го вижда да върши чудеса, той заявява, че вярва в благовестието, и дори се кръщава (8:13). Но по-нататъшните събития показват, че той не се е покаял за предишното си магьосничество. Всъщност той изобщо не е разбрал благовестието. За него християнството е просто още една, при това по-мощна, форма на магия, която той с радост би прибавил към своя арсенал.

Това се случва и в съвременния свят. Всеизвестно е например, че в Мексико много индианци, които са приели християнско кръщение, продължават да извършват своите езически и демонични ритуали. И за

жалост в различни исторически периоди християнските мисионери съзнателно са асимилирали езически празници в религиозния християнски календар, уж за да улеснят обръщането на езичниците към християнството. По тази причина например местните ритуали, свързани с празника Задушница, в някои страни учудващо наподобяват обичаите, практикувани на празника на гладните духове в места като Малайзия, където на този ден хората посещават гробищата и отдават почит на духовете на своите починали близки.

Всичко това повдига въпроса каква е разликата между истинското християнство и магията. Как можем да различим едното от другото? Някои ще кажат, че няма нужда да се опитваме да ги различаваме. Според тях, Иисус Христос и апостолите са вършели удивителни чудеса; същото е правел и Симон, същото правят някои гуру и днес. Следователно те всички са еднакви. Иисус е претендирал, че е Христос, Божият Син, и е основавал своето твърдение на чудесата си; тогава защо Симон или някой съвременен гуру да не твърди със същото право въз основа на своите способности, че е въплъщението на някой бог?

Грешката в този тип аргументация е, че се обърква реалност с истина. Фактът, че паранормалните сили са реални в смисъл, че действително съществуват, не непремен-

но означава, че те са здравословни. Всички гъби са реални, но някои от тях са смъртоносно отровни. Освен това фактът, че духовете са реални и с тях може да се контактува, не означава, че те непременно казват истината за Бога и за вселената. В тайния свят на международните интриги шпионите са съвсем реални – но не може да се разчита, че те казват истината, освен доколкото това не подпомага измамата им. Подобно и Библията ни казва, че не всички духове са верни на Бога. Всъщност тя ни предупреждава да не вярваме на всеки дух, а да изпитваме духовете дали са от Бога, защото много лъжливи пророци са излезли в света (1 Йоан. 4:1).

Именно в тази връзка Лука описва характерните белези, които в крайна сметка показват, че Симон не е наистина повярвал в Христос, и че този вид религия, която той представлява, е лъжлива и демонична.

Първо, неговата идея за Светия Дух е фундаментално погрешна. Когато вижда, че Светият Дух се дава чрез[1] полагането на ръце от апостолите, той бързо прави заключението, че апостолите са открили как да контролират Светия Дух и могат да го предават на когото пожелаят. Това заключение е погрешно. Никой човек, дори и апостол, не може да контролира или да дава Светия Дух. Само Бог може да прави това.

Но за Симон е естествено да мисли по този начин, защото точно така мислят всички, които практикуват магия и спиритизъм. Те претендират, че могат да управляват определени духове. Така те придобиват своята слава и положение – защото всеки, който иска да се възползва от тези сили, трябва да се обърне към тях и да разчита на техните техники. Затова и Симон, който положително е бил спечелил доста пари чрез своите паранормални изяви, вижда възможност за нови печалби и предлага на апостолите пари, за да го научат на тази нова техника за контролиране и даване на Светия Дух.

Предлагайки пари, за да си купи сила, Симон прави втората си фундаментална грешка. Лука обяснява: *„Той мислеше, че Божият дар може да се купи с пари“*. Това показва, че той дори не е започнал да разбира християнското благовестие, да не говорим да го е приел. Дарът на Светия Дух е неделима част от спасението и както и самото спасение, е подарък, който не може нито да се купи с пари, нито да се спечели или заслужи по какъвто и да било начин.[2] Цялата представа на Симон за Бога и за спасението е погрешна. Духът, контролът над който може да се купи с пари, съвсем очевидно не е Светият Дух на Всемоъщия Творец. А един Бог, който е готов да даде Светия Си Дух само на онези, които

могат да си купят неговото спасение, явно не може да бъде Богът на безграничната любов, чийто Дух се дава даром и пряко на всички, които се покаят и повярват.

Третото нещо, което разобличава Симон като измамник, е неговото екстравагантно твърдение, че е онази Божия сила, която се нарича „Великата сила". По същия начин един съвременен пантеист от движението Ню Ейдж като Шърли Маклейн не само твърди, че е в хармония с основните сили на вселената, но дори казва: *„АЗ СЪМ, КОЙТО СЪМ"* (което е един от начините, по които Библията говори за самия Всемогъщ Бог). Тя насърчава хората да следват нейните техники с надеждата, че и те един ден ще могат да кажат същото за себе си. Това не е нищо друго освен сатанинската лъжа, прошепната в ухото на човечеството още в Едемската градина: *„Ще бъдете като Бога"*. И тази лъжа все още крие своето фатално очарование.

Колко различно е всичко това от Иисус Христос. Вярно, той твърди за себе си, че е Божият Син, и подкрепя твърдението си с чудеса. Но за него се казва, че *„като беше в Божия образ, пак не счете, че трябва да държи като плячка равенството с Бога, а ограби Себе Си, като взе образа на слуга и стана подобен на хората, и като се намери в човешки образ, смири Себе Си и стана послушен до смърт, даже смърт на кръст"* (Филипяни 2:6-8).

Всъщност Иисус е този, който, както Лука ще ни напомни още в следващата история, изпълнява старозаветното пророчество на Исая, като става страдащият Божи Слуга; Агнецът, отведен на заколение, който не издава глас пред стригачите; разпънатият Христос, който бе прободен заради нашите престъпления, който бе наранен заради нашите беззакония и с чиито рани ние бяхме изцелени (вж. Исая 53). Първо като става Божия смирен, страдащ и изкупващ Слуга, и после като възкръсва от мъртвите – а не просто като извършва няколко чудеса – Иисус Христос бива потвърден като изключителния Божи Син. Между него и самохвалците-симоновци на този свят не може да има никакво сравнение.

Как тогава става така, че самаряните биват заблудени от човек като Симон? Отговорът е, че това е резултат от тяхното пренебрегване, дори решително отхвърляне на големи части от Стария Завет. Преди израилтяните да влязат в Ханаан, Бог ги предупреждава да не строят храмове навсякъде по страната, а само един, и то, както по-късно им показва, в Ерусалим. Причината е, че ако принасят жертвите си където и да е, те ще станат жертви на политеистичните суеверия на съседните ханаански народи.

Самаряните от първи век пр. Хр. приемат първите пет книги от Библията. Но по най-различни причини, твърде многобройни и

сложни, за да бъдат разгледани тук, те отхвърлят всичко останало, и особено онези части, които посочват Ерусалим като града, в който трябва да се намира Божият храм, и в който впоследствие Месията ще дойде като Цар. Вместо това те правят Самария център на своето поклонение и по този начин попадат в капана на политеистичните суеверия, както предупреждава Божието Слово.

И така, когато чуват Филип да проповядва евангелието и повярват в него, те, както казва Лука, се изпълват с радост. Но как биха могли да бъдат сигурни, че Филип действително е истински посланик на Бога, а не някой религиозен шарлатанин или пратеник на Сатана? И как биха могли да бъдат сигурни, че тяхното духовно преживяване е истинско, а не поредната заблуда, пропагандирана от някой лъжлив култ или секта? Отговорът е прост – за да не позволи хората да бъдат заблудени, сам Бог подготвя идването на Христос, като предсказва в Стария Завет, че той ще дойде от юдейската нация; че Ерусалим ще бъде столицата му; че ще бъде отхвърлен от своя народ и ще умре за греховете на света непосредствено извън Ерусалим; че после ще бъде възкресен от мъртвите. А Спасителят, когото Филип проповядва на самаряните, е точно този Христос, който изпълнява тези старозаветни предсказания.

Ето защо Бог кара самаряните да приемат апостолите от Ерусалим да положат ръце на тях, преди да им даде Светия си Дух. Тази процедура е доста необичайна – хората обикновено получават Светия Дух в момента, в който се покаят и повярват, както виждаме от известния пример в Деяния 10. Но самаряните са особен случай. За тяхно собствено добро и уверение те е трябвало да осъзнаят и да признаят, че единственото истинско духовно преживяване на спасението е онова, което идва чрез вяра в евангелието – евангелието, което исторически най-напред е било проповядвано от християнските апостоли от Ерусалим. Това означава вяра в Божия Христос, който умира за нашите грехове според старозаветните Писания, който е погребан и който възкръсва на третия ден според Писанията извън портите на Ерусалим.

И днес това остава неизменен белег на истинското евангелие и единствена основа за истинско духовно преживяване.

Бележки

[1] Гръцкият предлог, който използва Лука, не означава „чрез“, а „придружавайки“.

[2] Вж. Йоан 4:10; Деяния 2:38; Ефес. 1:13-14; 2:8-9.

7
ИСТИНСКОТО ЗНАЧЕНИЕ НА ОБРЪЩАНЕТО

От всяка страница на историята на Лука личи, че ранното християнство се разпространява чрез обръщане на нови хора. Днес обаче значението на това понятие вече не е толкова очевидно, защото в последвалите векове значението на думата се е изкривило.

През ранното средновековие например езически царе, които изповядват обръщане към християнството, понякога принуждават насила своите поданици да се кръстят, тъй като смятат, че простото изпълнение на този ритуал автоматично прави хората християни, независимо дали го искат, или не. В по-късни времена са били прилагани още по-крайни методи. Евреите в Испания например са били изправяни пред избора

между покръстване и изгаряне на клада. Но ранното християнство не разбира това под обръщане. Всяко насилствено обръщане, независимо дали към някаква религия или към политическа идеология, естествено е тиранично зло. Освен това обаче насилственото обръщане към християнството противоречи само на себе си. Защото за християнството е от първостепенно значение искреността на нравствената преценка на човека и свободата на неговия избор.

Още едно объркване, настъпило след апостолските времена, е че ако един род или цял народ се обърнат към християнството, техните потомци нямат нужда от обръщане – те автоматично са християни и остават такива, освен ако лично не се откажат от християнството.

Едно трето, много по-общо объркване в днешно време е че всички хора по света, понеже са Божии творения, са и Божии деца и нямат нужда от обръщане. Но Христос прави рязко разграничение между физическото раждане, чрез което ставаме Божии творения, и духовното новораждане, чрез което ставаме Божии деца. При физическото си раждане ние нямаме избор; но според Христос духовното ни новораждане е възможно само чрез съзнателно, лично покаяние и приемане на него като Спасител и Господ (вж. 1 Йоан. 1:8-9; 3:1-16).

В тази връзка разказът на Лука е особено поучителен. Той не само ни показва как

от време на време цели множества от хора се обръщат към Христос, но в 8:4 – 9:30 разказва за обръщението на двама много различни мъже – един езичник, политеист от Етиопия и един дълбоко религиозен монотеист, юдеин. И двамата се нуждаят от обръщане, и двамата го преживяват. Подробният и внимателен разказ на Лука ни позволява да проследим решаващите етапи на тяхното духовно новораждане.

Първият елемент в обръщането на политеиста е явната привлекателност на монотеистичната вяра на Израил. Израилевият Бог е създал Вселената и я поддържа; многото езически богове едва ли са нещо повече от олицетворение и обожествени слепи природни сили и явления. Израилевият Бог е трансцедентен – той е над материята и природните сили; а човекът, тъй като е направен по негов образ, също ги превъзхожда по значение. В езичеството смъртните хора не са нещо повече от роби или играчки на боговете, обречени да бъдат изоставени, когато боговете изгубят интерес към тях, или да бъдат оставени на собствената си съдба, на която дори боговете не могат да се противопоставят. Не е чудно, че етиопецът е бил изморен от тези абсурди, и точно преди да го срещне благовестителят Филип, той е бил в Ерусалим да потърси Бога и да му се поклони в еврейския храм.

И така, да се обърнеш от политеизма – или също от атеизма – и да повярваш в съществуването на единствения истински Бог, очевидно е необходимата първа стъпка за обръщането. Но това не е всичко, защото само по себе си то не дава отговор на най-важния въпрос, а именно, как може човек да се приближи до Бога и да намери правилното и удовлетворяващо лично взаимоотношение с Него.

Затова следващият елемент от обръщането на етиопеца е неговото лично търсене на Бога чрез четене на Библията. В Ерусалим той явно се сдобива с копие от старозаветното пророчество на Исая, което красноречиво говори за Божия план за изкупление не само на Израил, а и на цялото човечество. Това изкупление, както предсказва Исая, ще бъде постигнато от един велик месиански герой, наречен „Господния Слуга", когото Бог ще изпрати на света. Той ще управлява целия свят като цар, ще победи злото, ще спре войните, ще установи всеобщ мир и справедливост, ще донесе спасение на Израил и на народите и най-накрая ще възстанови цялото творение.

Тази надежда, и то гарантирана от любовта, разума и силата на Твореца, няма аналог в езичеството. Но още по-поразително е предсказанието, че този месиански герой сам ще страда, ще бъде отхвърлен,

мъчен и убит като средство за постигане на обещаното изкупление! Какво може да означава това?

Когато Филип го среща, етиопецът е стигнал точно до пасажа от пророк Исая, където се предсказват незаслужените страдания на Месията, срещу които той не се защитава: *„Като агне, водено на клане, и като овца, която пред стригачите си не издава глас, и Той не отвори устата Си. В унижението Си бе лишен от справедливост ... животът Му бе взет от земята“* (53:7-8, буквален превод от английски – бел. прев.). И Филип може да каже на етиопеца не само че тези пророчества се отнасят до Иисус, но и че те вече са изпълнени от него, и че възкресението от мъртвите доказало, че Иисус, невинният страдащ, действително е обещаният Месия-Цар, Божи Син и Изкупител.

Милиони познават силата на тази история за Иисус, божествения Цар, който страда незаслужено, без да отвръща, и дори се моли за онези, които го разпъват. Но какво точно означава това за нас и за света като цяло? Дали от това следва, че ако всички по света последват примера на Христос и приемат страданието заради собствените си и чуждите грехове, без да си отмъщават, целият свят ще бъде спасен?

Безспорно, когато хората станат Христови ученици, те са призовани да следват не-

говия пример и в различни житейски ситуации да страдат, без да отвръщат (1 Петр. 2:21-24). Но ние трябва да си дадем сметка за реалностите в този грешен свят.

Двете хиляди години, изминали от смъртта и възкресението на Христос, за жалост показват, че надеждата, че ако не се отвърне на злото, то ще премине от само себе си и като ураган ще утихне, е напълно нереалистична. Нито, разбира се, е възможно тихото страдание на невинните в настоящето или в бъдещето да поправи несправедливостите от миналото. Всъщност Библията ясно казва, че това ще стане единствено чрез Второто пришествие на Христос, когато той ще съди този зъл свят и ще установи своето световно царство. А и действителността показва, че докато хората не се обърнат, те нямат нито силата, нито желанието да следват Христовия пример на страдание.

Тогава каква е връзката между неговото страдание и обръщането на човека? За да разберем, трябва да проследим изложението на евангелието, което прави Филип. Той започва от стиховете, които говорят, че Месията страда, без да се съпротивлява, (тъй като точно до това място е стигнал етиопецът), и положително продължава нататък и обяснява и останалата част от това пророчество. Там се говори за онези подълбоки заместнически страдания на Хрис-

тос, чрез които отделните хора могат да се примирят със своя Създател. Според Исая ние ще получим прошка, мир с Бога и вечен живот не като сами страдаме по примера на Христос. *„Върху Него дойде наказанието, докарващо нашия мир“*, казва пророкът – а не върху нас. Чрез неговите рани, а не чрез своите собствени, ние сме изцелени.

Ние всички сме се заблудили като овце и Господ е възложил беззаконието на всички ни върху него, не върху нас. Бог ще направи неговата душа жертва за тях, казва пророкът; и метафората, която използва, почерпена от древната символична жертвена система на Израил, прави това недвусмислено ясно. Когато древният израилтянин носел невинно животно като принос за грях, животното е умирало не като пример как грешникът можел на свой ред да страда за собствените си грехове, за да получи прошка – то е умирало като заместник, на мястото на грешника, така че да не трябва грешникът сам да понесе наказанието за греха си и да умре.

Доктрината за помирението с Бога чрез заместническите страдания на Христос не винаги изглежда на хората като блага вест. За нашата гордост е трудно да приемем, че сме грешници, които се нуждаят от спасение. Ако можем обаче да заслужим спасението си или поне да допринесем за него

чрез страдание за собствените си грехове и за греховете на другите, това спасява поне част от гордостта ни.

Но точно човешката гордост и независимост от Бога са коренът на нашите проблеми; раят не може да бъде достигнат, докато те не бъдат изкоренени. Едва когато осъзнаем и приемем, че сме духовно банкрутирали хора, които могат да получат прошка единствено по милост от Бога чрез заместническите страдания на неговия Син, коренът на нашата гордост бива отсечен и взаимоотношенията ни с Бога се променят. Това става и с етиопеца, който се обръща точно по този начин, кръщава се и продължава пътя си радостен.

В същата глава на Исая, от която повярва етиопецът, пророкът предсказва, че Божият праведен Слуга, Месията, ще оправдае мнозина чрез знание за него (53:11). И вторият случай на лично обръщане, което Лука описва, е това на Савел от Тарс – човека, който по-късно, вече като апостол Павел, пише толкова пространно върху фундаменталното християнско учение за оправданието чрез вяра. Той разбира значението на оправданието и необходимостта от него не само от Библията, но и от личния си опит.

През целия си живот той е бил стриктен монотеист и дълбоко религиозен човек, който се е стремял искрено (и както е смя-

тал, успешно) да спазва Божия морален и религиозен закон. Всъщност именно неговата ревност за Бога го подтиква да преследва християните заради тяхното според него богохулно твърдение, че Иисус е равен на Бога! Но когато възкръсналият Господ му се явява по пътя от Ерусалим за Дамаск, това води до три радикални промени в неговото мислене и поведение.

Първо се оказва, че въпреки строгия си монотеизъм – той винаги е вярвал в съществуването на един истински Бог – той не е и никога не е бил вярващ човек в единствения смисъл, който има значение! Той разбира, че Иисус, когото гони, е въплътеният Бог; така собствените му действия го разкриват не само като невярващ, но и като враг на Бога.

Второ, това показва, че всичките му усилия да спазва Божия закон са били безполезни. Те са завършили с убийството на Божия Син! Савел е точно толкова изгубен, колкото всеки езичник! Той изведнъж вижда ослепително ясно, че за да бъде изобщо някога оправдан и приет от Бога, това трябва да стане единствено въз основа на вяра – а *вяра* означава, както самият той го формулира по-късно: *„да бъдеш оправдан даром от Неговата благодат. ... Човек се оправдава чрез вяра, без дела от закона. На този, който не върши дела, а вярва в Онзи, който оправдава безбожния, неговата вяра*

му се счита за правда" (вж. Римляни 3:24 – 4:5).

Трето, обръщането на Савел има огромни последствия. Преди това, докато все още вярва, че спасението му зависи от неговите заслуги, той е егоистичен фанатик, който е готов да преследва инакомислещите и не се интересува изобщо от спасението на света извън границите на юдаизма. Но когато открива, че спасението не е по заслуги, а чрез вяра, той никога повече не преследва никого. Напротив, става най-великият от ранните християнски мисионери. Няма да е пресилено да кажем, че чрез неговите устни и писмени изложения на ученето за оправдание чрез вяра милиони хора по целия свят и през всички времена са намерили духовна свобода и мир с Бога.

8
ИСТИНСКИЯТ ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗЪМ

Расизмът със сигурност е една от най-страшните злини, които някога са поразявали човечеството. Вероятно у всеки от нас тлее искрица инстинктивна расова гордост, дори тя никога да не избие в открита дискриминация срещу малцинствата, истинско гонение или така нареченото етническо прочистване. Но през миналия век расизмът, съзнателно развит в строга система на политическо мислене, заля Европа и Азия и запали грозни пожари.

Първият етап започва през деветнадесети век с мислители като Гобиньо във Франция, който счита, че от трите основни раси в света само бялата е истински благородна, а нейната най-висша част са арийците.

Сле него идва Джеймс Хънт, основателят на Лондонското антропологично дружество. Той учи, че нравствените и интелектуални

аспекти на човека са също така расови характеристики, както и размерът и формата на черепа, че всички расови качества са вродени и неизменни и че по тази причина вярата в „равенството на цялото човечество“ е ненаучен предразсъдък, който трябва да бъде изоставен.

Към тази вече опасна смес мислители като французина Ваше дьо Лапуж и германеца Ото Амон прибавят смъртоносната отрова на социалния дарвинизъм. Те заявяват, че според природните закони най-добре приспособените раси оцеляват в борбата за живот и стават доминиращи, докато по-слабите раси остават подчинени или биват елиминирани. За тях е очевидно, че арийската раса е най-приспособена във всяко отношение и е предопределена от детерминистичните закони на вселената да придобие върховенство над всички останали.

Резултатът от такива теории, както отбелязва проф. З. Стърнхил, е незабавно и катастрофално обезценяване на човешките същества като цяло. Тъй като човешкият живот вече не се счита за сътворен по Божия образ, той престава да бъде свещен. Милиони хора могат да бъдат елиминирани без никакво право на протест – природен закон е, че само най-приспособените ще оцелеят.

И накрая се явяват теоретици като печално известния германизиран англичанин

Х. С. Чембърлейн. Именно той проповядва, че еврейската раса е зла и представлява заплаха за световното общество, и че германците са избраният народ, предопределен от природата да елиминира тази заплаха. Такива идеи опияняват и главозамайват Хитлер, а резултатите от това са добре известни.

Антисемитизмът обаче не е единственото зло, поизлязло от расизма; за жалост той неведнъж опетнява историята и на християнството. Вярно е, както историята на Лука показва, че от самото си начало християнството е принудено да се отдалечи от юдаизма по редица фундаментални въпроси и конкретно по въпроса за расата. В юдаизма расата е нещо жизнено важно; в християнството този въпрос е несъществен. Но за да разберем тази разлика, трябва да се опитаме да видим защо въпросът за расата е бил (и е) толкова важен за евреите. А след това трябва да се обърнем към Лука, за да видим защо и в какъв смисъл християнското евангелие казва, че в Христос *„няма вече юдеин, нито грък, защото вие всички сте едно в Христос Иисус“* (Галатяни 3:28).

Народът Израил (който едва по-късно бива наречен юдеи или евреи) се е появил сравнително късно в древния свят. Но той от самото начало претендира – съгласно Стария Завет – че е специална нация, пре-

допределена не от автоматичните детерминистични сили на социалния дарвинизъм, а от самия Създател, да играе уникална роля в историята. И това твърдение има основания, защото в продължение на много векове Израил е буквално уникален народ в едно определено отношение. Всички други народи, колкото и да са били блестящи в изкуствата, администрацията и инженерството, са затъвали в унизителните абсурди на политеизма, поклонението на обожествените природни сили, бога – слънце, бога – луна, бога на плодородието и други подобни.

Като жив контраст на това Израил, и то не само неколцина негови напредничави мислители, а народът като цяло, се откроява като единствен и категоричен свидетел на единия истинен Бог, трансцедентен над вселената и всичките ѝ сили, Творецът и Вседържителят. Затова е разбираемо, че израилтяните са смятали своя монотеизъм за превъзхождащ анимизма и политеизма на другите народи. Но тяхната монотеистична доктрина, за разлика от теорията за превъзходството на арийците, не твърди, че израилтяните са висша раса. Точно обратното. Старозаветното учение за сътворението гласи, че всички хора навсякъде, от всички раси, са Божии създания, сътворени по Божия образ. В това отношение всички са равни; всеки човек и всяка раса – и най-слабата, и най-приспособената – са ед-

накво ценни и важни. Всеки човешки живот е свещен.

Нещо повече, Старият Завет многократно заявява, че Бог е призовал Израил и му е отредил тази уникална роля в историята не заради самия него, а за да бъдат впоследствие благословени чрез него всички останали земни народи. Чрез Израил Бог е смятал един ден да изпрати юдейския Месия, за да бъде Спасител на света, и когато той дойде, милиони езичници да намерят спасение чрез него.

Междувременно за юдеите принадлежността към тази уникална раса с нейната уникална роля е била изключително важна. Ако езичници се обърнели към Бога, те, разбира се, можели да бъдат, така да се каже, осиновени в юдейската раса. Но за да стане това, от мъжете се изисквало да се подложат на юдейския ритуал на обрязването, белегът на духовен, ако не и физически произход от Авраам, прародителя на юдейската нация. Освен това и мъжете, и жените е трябвало да спазват юдейските закони за храни и очиствания, които правели свободния социален контакт с други езичници труден, ако не и невъзможен. Някои приемали това, като например Елена, царицата на Адиабена, и нейният син Изат. Но много други изпитвали дълбока ненавист, защото всичко това им изглеждало като фанатичен религиозен расизъм, който

издигал юдеите като същностно по-добри от останалите народи.

Разбира се, това не е така. Родителите, които забраняват на своята тринадесетгодишна дъщеря да ходи на събирания, където се използват наркотици, не смятат, че дъщеря им е същностно по-добра от другите тийнейджъри. Напротив, те признават, че тя е точно толкова слаба, колкото и останалите, и ако не бъде предпазена от сдружаване с наркомани, би могла да се поддаде на натиска на връстниците си.

Така е и с Бога и Израил. Езическият свят наоколо е изобилствал от всевъзможни сексуални перверзии, убийства на деца, измама, икономическо, социално и политическо потисничество, жестокости и убийства. Затова Бог постановява законите за храните и ритуалната чистота, за да действат като гранична защита и да пазят вътрешната крепост на социалните и религиозни ценности на юдаизма. Старозаветните пророци постоянно показват, че когато Израил пренебрегва тези закони, това води до компромис с упадъчните езически практики и до нравствена и духовна трагедия.

И така, съвсем не е маловажно, че ранните християни, самите те юдеи, изоставят, както ни показва Лука, тези защити, правила и наредби. Те, разбира се, не се отказват от монотеизма на Израил или от моралните стандарти на Израилевия закон. Но се

отказват от вторачването на Израил в особените привилегии на неговата раса. Те събарят бариерите между юдеи и езичници и заявяват, че чрез Христос Бог върши нещо ново в света. Той помирява юдеи и езичници първо със себе си, а после и един с друг чрез един и същи Христос. Той създава един „нов човек", едно световно братство, в което расата няма значение, а вместо враждебност царува взаимна любов.

Последствията от тази промяна за целия свят са колосални и Лука бързо ги разпознава. Той дори посвещава един цял раздел от своята история на случката, която се оказва катализатор на промяната (10:1 – 11:18).

Първото, което си отива, са законите за храните и наредбите за ритуална чистота, които ограничават социалното общуване между юдеи и езичници. Самият Христос казва, че външните ритуални умивания са в крайна сметка само символи. Те не могат да достигнат и да очистят поквата в човешкото сърце, но могат – както често става – да се превърнат в заместител и да направят човека сляп за истинската му морална и духовна нечистота. Затова Христос с божествен авторитет отменя законите за храните и наредбите за ритуална чистота (Марк 7:1-23). И когато един благочестив римски стотник кани апостол Петър да го посети в дома му и да му обясни християн-

нското евангелие, Бог се намесва и чрез един жив, нагледен урок директно уверява Петър, че вече е свободен да отиде и да яде с езичниците.

После Бог дава на Петър и един друг, по-основен урок. Много юдеи падат в клопката на представата, че въпреки техните лични и национални грехове, привилегированата им роля ги прави по дефиниция по-добри от езичниците, и че колкото и благородни и високо нравствени да са отделни езичници, те пак си остават езичници, и по дефиниция са нечисти и несвети. Петър трябва да разбере, че няма такава първа и втора класа човешки същества. Никой, каквато и да е расата му, не може да бъде считан автоматично за несвят или нечист (10:28).

Тези два урока подготвят юдеина Петър и юдейските му приятели да застанат редом с езичниците на основата на тяхната обща човешка природа. Но едва евангелието на Иисус, разпнатия и възкръснал Божи Син, слива техните юдейски и езически сърца в едно. Едва в подножието на Христовия кръст юдеи и езичници откриват своята обща вина. Този кръст заявява, че независимо дали сме съгрешили много или малко, в това отношение ние не се различаваме, защото всички сме съгрешили и не заслужаваме Божията слава. Можем да бъдем оправдани, но само чрез незаслужена-

та благодат на Бога, която можем да получим заради изкуплението, извършено от Христос чрез неговата жертва за греха. Кръстът на Христос, чрез самото спасение, което предлага, заявява, че всички са морално недостатъчни и никой няма основание да се хвали или да се счита за нещо повече от другия (Римляни 3:21-31).

Чрез възкресението на Христос и юдеи, и езичници откриват кой ще бъде техният общ Съдия (Деяния 10:42) и каква е тяхната обща нужда от спасение. Чрез възкресението на Христос и юдеи, и езичници могат да получат прошка за греховете си при абсолютно едни и същи условия, а именно чрез проста, пряка и лична вяра в живия Господ Иисус (10:43).

Но има още нещо. Когато Корнилий и неговите приятели повярват в Иисус, Бог им дава Светия си Дух по същия начин, както преди това го е дал на Петър и другите вярващи юдеи (11:15-18). За своя изненада и за своя огромна радост тези юдеи и езичници откриват, че не само споделят един общ живот, но и че животът на самия Свети Дух обитава в тях, което автоматично ги въвежда в духовно единство и ги прави едно тяло в Господа. За тях това означава незабавен край на расизма – зората на истинския интернационализъм.

И днес това е основата за световното единство на всички истински вярващи в

Христос, силата, която ги обединява в едно, независимо от расата. И същата тази сила на обитаващия в нас Свети Дух, а не някаква система от правила за храни, ритуали, обичаи и социална сегрегация, дава на истинските вярващи способността да се противопоставят на натиска на грешния свят и да живеят живот на реална и нарастваща святост.

Съвсем реалистично обаче, този славен откъс от историята, който Лука описва, завършва с една трагична нотка. Ортодоксалната юдейска върхушка в Ерусалим е раздразнена от начина, по който християните сякаш отхвърлят юдейските привилегии и се свързват с езичниците, без да изискват те да станат юдеи. Затова тази върхушка се съюзява с Ирод, когато той използва политическата си власт, за да обяви извън закона и да преследва християнските водачи и проповедници (12:23). Това обаче не е причина християните да чувстват превъзходство над онези древни юдеи. От време на време през вековете и формалното християнство е прилагало същата тактика срещу онези, които е считало за свои неприятели. По-добрата реакция би била първо да научим от Лука какво представлява истинското християнство и след като го прегърнем, да отхвърлим всякакъв расизъм и всякакви опити за политическа дискриминация на религиозна основа.

9
БОРБАТА СРЕЩУ РЕЛИГИОЗНОТО ПОТИСНИЧЕСТВО

Със сигурност едни от най-грозните явления в историята на нашия нещастен свят са мизерията и потисничеството, причинени от религията. Атеистите често и с право отбелязват, като древния римски поет Лукреций, че „отново и отново религията ражда грешни и скверни дела“.[1]

Конкретното варварство, което Лукреций има предвид, е че Агамемнон принася дъщеря си Ифигения в жертва на езическата богиня Артемида, за да спечели нейното благоволение. Но езическите суеверия не са нито единствените, нито най-големите злодейства. И християнският свят има своя срамен списък: кръстоносни походи срещу „неверниците" и безброй изгаряния на клада и мъчения на предполагаеми еретици –

всичко това в драстично противоречие с изричната забрана на Христос за употреба на насилие за разпространение или защита на неговото царство. В Англия в различни периоди монарси, наричащи се християни, дори са изгаряли на клада хора за това, че са притежавали и четяли думите на Христос в Библията!

Самата Библия, разбира се, осъжда тези неща не по-меко от който и да е атеист. Самият Христос оплаква дългата история на гонения на пророците от собствения му юдейски народ; той изгонва от храма търговците, които използват религията за печалба и така потискат бедните; разобличава някои религиозни професионалисти (фарисеите), които външно изглеждат свети хора, но вътрешно са морално покварени; и напълно безпристрастно предупреждава учениците си, че от време на време и в собственото му царство и църква ще се издигат хора, които ще бият съслужителите си и ще живеят неморален и егоистичен живот.[2] Факт е, че религията в ръцете на хора, които никога не са преживели лично новорождение, често проявява най-лошите черти на човешката природа – макар че и политическата идеология, която се възприема като псевдорелигиозна вяра, често води до същите грозни явления.

Но колкото и сериозни да са тези скандали, те са очевидни извращения на истинската религия. По-опасни, тъй като погреш-

ността им не е така явна, са доктрините и практиките, които изглеждат достойни за уважение, но ако бъдат възприети, биха превърнали самото евангелие на Христос във форма на духовно робство – не така зловещо като другите перверзии, които разгледахме, но фундаментално по-сериозно. В следващия раздел на Деяния (12:25 – 16:5) една от основните цели на Лука е да опише как реагират апостолите на някои ранни опити да се внесат такива доктрини и практики в християнството.

Лука ни казва (15:5), че някои „вярващи" (макар да не уточнява в какъв смисъл са били вярващи – вероятно са вярвали, че Иисус е Христос, Божият Син, което, разбира се, е добро!) започват така да изкривяват необходимите условия за спасение, че според Петър тяхното учение заплашва да *„наложи на шията на учениците ярем, който нито бащите ни, нито ние можем да носим"*. Петър нарича това духовно заробване на хората *„изкушаване на Бога"* (15:10) – след като смисълът на евангелието е да освобождава. Силни думи! Но също толкова ревностен е и призивът на Павел към християните в Галатия, които по-късно биват притеснявани от подобни погрешни тълкувания на благовестието: *„Стойте твърдо в свободата, с която Христос ни освободи, и не се заплитайте отново в робско иго"* (Галатяни 5:1).

В тази връзка Лука най-напред ни дава едно обобщение на проповедта на Павел в юдейската синагога на Антиохия Писидийска по темата за спасението (13:14-41). Павел ясно показва, че чрез Иисус Христос Бог предлага на човечеството на първо място спасение, което освобождава хората: *„Бог ... издигна на Израил Спасител, Иисус ... на нас се изпрати словото на това спасение ... за да бъдеш спасение до края на земята“* (13:23, 26, 47).

Но спасение в какъв смисъл? За да илюстрира мисълта си, Павел напомня на слушателите си, че техният народ вече е преживял спасение от Бога на различни нива. Когато са били принудени да работят като чужденци без граждански права в робските трудови лагери на древен Египет, спасението е означавало освобождение от тираничното икономическо, социално и политическо потисничество. То е означавало и свобода да се самоопределят като нация и да се покланят и да служат на Бога според съвестта си. По-късно, когато компромисите с идолопоклонството, поквата и злината на околните народи в крайна сметка ги подчиняват на тези народи, спасението означава освобождение от заробващите последствия на собствените им грехове и непокорство спрямо Бога.

По същия начин и при Иисус Христос, потомъка на предобраза на избавителя на

Израил, цар Давид, спасението означава освобождение и свобода. Но от какво?

На първо място, от всеобщия враг на човечеството – смъртта (13:32-37). Защото, какъв е смисълът на съществуването, ако всичките ни социални и политически свободи, цялото ни развитие към нов световен ред само приближават всеки отделен човек, всеки народ, всяка цивилизация и цялата вселена към емоционалната и интелектуална безизходица на универсалната, безсмислена смърт? Чрез възкресението на Иисус Христос Бог демонстрира, че вселената не е затворена причинно-следствена система. Един ден тя ще бъде възстановена и освободена от своите вериги на преходността и тлението.

Великолепна добра вест! Много хора обаче не я чувстват като такава. Техният инстинкт им казва (и Библията го потвърждава), че ако има възкресение на цялото човечество, ще има и Последен съд. Трябва да има. Идеята, че Бог ще възкреси цялото човечество за един славен вечен живот и просто ще пренебрегне греховете и несправедливостите, допуснати в този живот, е явна фантазия, лишена от морален смисъл. Но точно поради страха, че един ден ще трябва да застанат пред Бога като Съдия, за много хора религията изглежда потиснически и те предпочитат да вярват, че няма да има възкресение. Павел е знаел това твърде добре; както всички ние, и

събранието в синагогата в Антиохия си е имало свои собствени причини да се страхува от съда след смъртта; но в добавка, техните сънародници в Ерусалим и религиозните им водачи били разпънали Иисус заради религиозната си омраза. Те са усещали, че неговото възкресение би имало последствия, за които не биха искали дори да си помислят.

И така, значението на втория елемент на спасението се вижда най-ясно в този исторически контекст. Никакво преразглеждане на изискванията на закона от Божия страна не би могло да промени враждебността в сърцата на хората, които разпъват неговия Син. Никакво обещание от страна хората да спазват Божия закон в бъдеще не би могло да изтрие вината за техния грях и да позволи на Бога да им прости справедливо. И благата вест е, че Бог сам се е нает с решението на тази неразрешима духовна дилема.

В тази повратна точка от световната история Бог използва човешката враждебност към неговия Син, за да извърши онова, което са предсказали старозаветните пророци (13:27-35). В своята любов Бог, в лицето на своя Син, взима върху себе си наказанието за човешкия грях, което неговата святост изисква, плаща за греха чрез собствените си страдания и така прави възможна прошката за всички, които биха се покаяли и повярвали. Но не само прошка-

та – защото това би могло да се приеме просто като прошка за този или онзи конкретен грях или дори единичния грях на разпъването на Христос – човек *„се оправдава от всичко“.* Каквото и да означава това, никой не може да го постигне, дори при най-искрени усилия да спазва Божия закон, даден чрез Моисей (13:39).

Обикновено, когато кажем, че действията на някого са оправдани, ние имаме предвид, че той е имал право да извърши онова, което е направил, и ние го одобряваме. Ако някой е обвинен в престъпление и на съдебния процес бъде оправдан, това означава, че съдът го обявява за невинен по обвиненията, предявени срещу него. Но когато Библията казва, че Бог оправдава онези, които вярват, това явно не означава, че той одобрява всичко, което те са направили или дори че смята живота им за общо взето приемлив. Със сигурност не означава и че Бог ги счита за невинни – защото Бог обявява всички за виновни грешници.

Какво тогава означава думата „оправдавам“ в Библията? Известното твърдение в Новия Завет, че *„Бог оправдава безбожния“* (Римляни 4:5) съвсем очевидно не означава, че Бог смята безбожието за невинно или дори в общи линии приемливо поведение. В такъв случай може би означава, че Бог прави безбожния човек праведен, като го променя и постепенно го превръща

от грешник в „порядъчен човек“? Не! Бог със сигурност прави това с всеки, който вярва, но в Библията този процес не се нарича оправдание, а освещение, и разликата не е незначителна. Освещението е продължителен процес, който изисква много усилия от страна на човека и често е свързан със значително страдание. А Божиите стандарти за святост са такива, че със своя реализъм той ни казва, че никога няма да станем съвършени в този живот. И в края му пак ще заслужаваме Божията присъда: *„всички съгрешиха* (в миналото) *и са лишени от Божията слава* (настоящето)“ (Римляни 3:23).

В такъв случай, ако нашето приемане от Бога зависи от напредъка ни в светостта, никой не може да бъде сигурен в този живот, че накрая ще бъде приет от Бога – и никой, който има представа от Божиите стандарти, няма да дръзне да го предположи. И тъй като да не бъде приет от Бога е най-ужасната трагедия за един човек, опитът да спечели това приемане чрез освещение, преследван от постоянното и неизбежно съзнание за недостатъчен успех, ще превърне този процес в една потискаща невъзможна задача – в един вид робство. Това е все едно да кажеш на един тийнейджър, който току-що без разрешение е взел чисто новата кола на баща си, блъснал я е и тя е станала на хармоника, че трябва да

я възстанови до първоначалното ѝ съвършенство, и докато не я върне в съвършения ѝ вид, няма да получи безрезервната любов, прошка и приемане от баща си. Едно съвестно момче ще бъде потиснато до отчаяние от безнадеждната за него задача. Едно не толкова съвестно момче ще се превърне в бунтар. Точно това са положенията, в които много хора се оказват пред Бога!

Колко различно би било, ако бащата найнапред увери момчето, че вече му е простил напълно, и че приемането му не зависи от успеха му в ремонта на колата; но че от него се очаква, вече имайки сигурността, че е прието, да помага на баща си при поправката, и то толкова повече, колкото повече расте с годините. Точно това прави Бог за хората, когато, в библейския смисъл на думата, той ги оправдава. Оправданието не е дълъг и постепенен процес на поправяне на развалините на нашия живот. То е незабавна декларация от Бога в момента, в който някой се покае и повярва, че Бог му прощава и го приема отсега и завинаги; че Божието приемане не зависи от успеха на този човек да поправи развалините – той вече е чист, сега и завинаги, от всякакви обвинения, които светият Божи закон би могъл да предяви към него. Но с тази увереност от него се очаква съвместно с Бога да започне дългия процес на изграждане на свят живот.

Но как е възможно това, ще каже някой. Как може Бог да обяви един човек за свободен от обвиненията, които Божият закон предявява към него, докато самият човек, колкото и да е искрен, все още е грешник и е далеч от съвършенство? Принципът, според който Бог може да направи това, е формулиран от апостол Павел в неговото Послание до Римляните (6:7): *„Този, който е умрял, той е оправдан от греха.“*

Нека да си представим страна, в която убийството се наказва със смърт. Докато един убиец е жив, той е под осъждането на закона и подлежи на неговото наказание. Но щом бъде екзекутиран и понесе предвиденото от закона наказание, той вече е оправдан и завинаги излиза от юрисдикцията на закона. И така, наказанието за нашия грях срещу Бога е вечно отделяне от Бога, тоест вечна смърт. Ние никога не бихме могли да понесем докрай това наказание, ако трябваше да го понесем лично. Но това, което ние никога не бихме могли да направим, Бог е направил вместо нас в Христос. За всички, които са положили вярата си в Христос, Бог милостиво е готов да счете Христовата смърт като тяхна смърт. И затова за тях наказанието, изисквано от закона, е понесено и те могат да бъдат обявени за оправдани.

Как така обаче някой праведен и невинен би могъл да понесе наказанието на закона за греховете на другите? Отговорът е,

че в този смисъл не става дума за смъртта на Христос за греховете на други хора. Забележете какво включва вярата в Христос. Това не означава просто да вярваш, че Иисус е Божият Син. Означава да станеш едно с него. Библията обяснява, че както бракът прави един мъж и една жена физически едно цяло, така този, който положи вярата си в Христос и го приеме, става духовно едно с него (1 Коринтяни 6:17). Защото Христос не е просто още едно човешко същество. Той е Богочовекът, великият представител на Човека, който обединява в себе си всички, които му се доверяват. В смъртта си той плаща техния грях и понася тяхното наказание. Възкръснал от мъртвите, той споделя с тях своя възкресен живот. Съединени с него, вярващите са приети от Бога така пълно, както е приет той, и получават вечно положение на Божии деца. И тук се крие тайната как може това оправдание чрез вяра да не води до безотговорен и разпуснат живот. Вярващият се оказва съединен в едно реално, живо партньорство с Христос, с нови желания и нова сила да израства упорито в святост.

За някои хора обаче се оказва невероятно трудно да разберат какво означава „вяра“, когато евангелието говори за оправдание чрез вяра. Според Лука именно тази трудност стои например зад възникналия в ранните църкви спор, който споменахме по-рано. Някои юдеи, които са по-

вярвали, че Иисус е Христос, Божият Син, продължават да смятат, че ритуалът на обрязването, последван от спазване на Мойсеевия закон, е абсолютно необходим за спасението (15:1, 5). И оттогава насам много хора, смятайки че кръщението е християнският еквивалент на юдейското обрязване, са твърдели, че кръщението и спазването на Божия закон са задължителни условия за спасение. Неизбежният резултат от този възглед е, че никой не може да знае през този живот дали е приет от Бога, тъй като никой не може да е сигурен, че е спазил Божия закон достатъчно добре, за да направи онова, което всъщност е така или иначе невъзможно – да заслужи спасение. И така, както заявява Петър, те превръщат самото евангелие на свободата в робско иго. Проницателният историк Лука осъзнава колко важен е този дебат за самото оцеляване на християнското благовестие, и грижливо записва за всички времена единодушната, освобождаваща присъда на всички апостоли: *„Ние вярваме, че ще се спасим* (не чрез обрязване и спазване на закона, а) *чрез благодатта на Господ Иисус“* (15:11).

Бележки

[1] De Rerum Natura, Book 1, ll. 82-83.
[2] Евангелие от Лука 12:45-46.

10
НЕПРИКОСНОВЕНОСТТА НА ЧОВЕШКАТА ЛИЧНОСТ

Някъде през 49 г. сл. Хр. християнският апостол Павел прави една епохална стъпка с неизмерими последствия за целия западен свят. Той за първи път напуска Азия и проповядва евангелието в един европейски град. И почти веднага си навлича проблеми. В града има група бизнесмени, които притежават, или поне управляват, една жена-медиум. Павел изгонва духа от нея, което слага край на доходите, които бизнесмените получават от народа за консултациите с нея. Затова с помощта на разярената тълпа те завличат Павел и неговия другар Сила пред магистратите. *„Тези хора* – обвиняват ги те – *са юдеи и смущават града ни, и проповядват обичаи, които на нас, като римляни, не ни е позволено нито да приемаме, нито да спазваме.“*.

Изправени пред гражданско неподчинение, магистратите не си правят труда да проведат истинско разследване. Те разпореждат християнските мисионери да бъдат публично съблечени, жестоко бити и след това хвърлени в най-добре охраняваната килия в местния затвор (Деяния 16:11-40).

Естествено, загубата на доходите е достатъчна причина за съпротивата на бизнесмените, но тя трудно може да обясни яростта на тълпата, която при други обстоятелства едва ли толкова би се разстроила от спадането на печалбата на някои богати бизнесмени. Истината е, че пристигането на християнските мисионери засяга три области от живота на тези хора по такъв начин, че те инстинктивно усещат заплаха за собствената си идентичност и сигурност. И тъй като благовестието все още може да оказва такова въздействие върху хората, си заслужава да анализираме тези причини в подробности.

На първо място е националната култура. Град Филипи, макар и разположен в Македония, е римска колония. Той е независим от заобикалящата го провинциална администрация, а организацията му на управление е устроена по модела на самия Рим. Неговите граждани са не само европейци, те са и граждани на Рим и се гордеят с това. Обличат се като римляни и често говорят латински, а не гръцки.

А мисионерите са не само азиатци – те са евреи! Самата идея азиатски евреи да

си въобразяват, че могат да учат европейските римски граждани от Филипи на каквото и да било, се приема като оскърбление за тяхната превъзхождаща западна култура (което впрочем е ирония, защото днес жителите на много азиатски страни гледат на евангелието като на западна религия и оскърбление за тяхната превъзхождаща азиатска култура!).

Нещо повече, в едно огромно мултинационално, космополитно общество, каквото представлява Римската империя, хората държат на собствената си национална култура като на средство за утвърждаване на своята уникална идентичност, за да не се изгубят в безличното униформено море на човечеството. Това е така и днес. Особено там, където едно тоталитарно управление потиска местната култура, както Франко в продължение на много години потиска каталунския език и литература в Испания, е разбираемо, че щом това потисничество изчезне, местната национална култура ще се самоутвърждава още повече и ще отхвърля навлизането на чужда култура.

Освен това трябва да признаем, че в много части на света идващи отвън християнски проповедници често не успяват да направят разлика между фундаменталните истини на евангелието и културните добавки като музика, архитектура, стил на представяне и пр., които са се натрупали около християнството в родните им страни. По

този начин те объркват представата за благовестието в умовете на своята чуждестранна публика и ненужно предизвикват отхвърляне.

Апостол Павел обаче ясно осъзнава тази опасност. Собственото му чувство за уважение към културата на другите народи личи в едно писмо, което той по-късно написва до вярващите от един друг гръцки град:

> *„Въпреки че съм свободен от всички хора, аз сам станах роб на всички, за да спечеля още повече хора. За юдеите станах като юдеин ... за тези, които са под* (Мойсеевия) *закон, станах като под закон... на тези, които нямат* (Мойсеевия) *закон, станах като че нямам закон – въпреки че не съм без закон пред Бога, а съм под закона на Христос ... за всички станах всичко, така че по всякакъв начин да спася неколцина"* (1 Коринтяни 9:19-22).

Затова можем да бъдем сигурни, че Павел нито атакува, нито се опитва да потиска по някакъв начин доброто и полезното в културата на филипяните, нито пък би се опитал да им наложи неща, които са само културни особености на собствения му азиатско-юдейски произход.

Това обаче ни води към втората област, в която филипяните се чувстват – или казват, че се чувстват – заплашени от христи-

янското благовестие. Те твърдят, че законите на държавата не им позволяват като римляни да приемат и практикуват юдейски обичаи. Разбира се, за хора, които живеят под строго тоталитарно управление, е разбираемо да се страхуват от проблеми с властите. Последното нещо, което биха искали, е да бъдат заловени на незаконно религиозно събрание. Но специално в този случай страховете им са били неоснователни. В този конкретен период от историята (за разлика от времето, настъпило след около двадесет години) нито юдаизмът, нито християнството са забранени от римската власт. И макар че на теория римската власт си запазва правото да забранява на гражданите си да практикуват чужди религии, несъвместими с националната религия на Рим, на практика тя не ги ограничава в това отношение.

От друга страна е крайно незаконно – и за това централната власт на империята следи строго – съдии да бият римски граждани публично и да ги затварят в затвор, без преди това да са провели подробно и законосъобразно разследване. А християнският мисионер Павел, макар и юдеин, също е римски гражданин, равен на който и да е гражданин на Филипи! Ако разяренатa тълпа не я е грижа за това, магистратите би трябвало да постъпят по-разумно. Но това не е последният път, когато магистрати и съдии са действали противно на

конституцията и законите на собствената си страна, за да вкарат нежеланите християни зад решетките. Все пак обаче това прави позоваването на филипяните на закона не съвсем убедително.

Така стигаме до третата и може би най-съществена причина, поради която филипяните чувстват, че християнското благовестие заплашва личната им сигурност. Действията на Павел, който слага край на ясновидските способности на гадателката, пресичат един източник на свръхестествено водителство, за който много хора в града копнеят и го смятат за абсолютно необходим за успешния си живот и дори оцеляване в трудните условия на древния свят. Затова те намразват Павел още повече, че когато мисионерите пристигат, гадателката ги посреща положително и им създава известност. Павел обаче отхвърля това и изгонва духа. В момента това сигурно прави християнството да изглежда като чужда, безсърдечна, пуританска, месеща се в чужди работи религия, която не проявява разбиране или състрадание към психологическите нужди на отделния човек, заплетен в плашещата сложност на живота. Нищо чудно, че тълпите изпадат в ярост.

Защо тогава Павел прави това? Точно заради състраданието си и уважението си към свещената неприкосновеност на човешката личност. Гадателката е обхваната и завладяна от една чужда сила. От описа-

нието на Лука на този дух като „дух на Пития“[1] разбираме, че когато демонът е изричал пророчества чрез жената, гласът, който е излизал от нея, не е бил нейният собствен, естествен глас, а странен, неестествен звук. Това вероятно е правело впечатление на филипяните като доказателство, че пророчествата ѝ идват от свръхестествен източник. Но у християнина Павел това предизвиква само състрадание към жената, отвращение от деформацията на една човешка личност, причинена от зъл дух, и истинско негодуване, че безсъвестни бизнесмени „притежават“ едно човешко същество и правят пари от неговото страдание.

Ако това е част от културата на филипяните, то тази част е откровено зла. Опитайте се да я защитите, и ще се наложи по същия начин да защитавате и наркобароните и наркопласьорите, които правят пари от унищожаването на човешки умове, или (вече забранения) индийски обичай, при който под натиска на заобикалящата я култура вдовицата се чувства длъжна да се пожертва на погребалната клада на своя съпруг.

В същото време Павел прави това и заради клиентите на гадателката. Спиритизмът всъщност изобщо не се интересува от човешката личност, а напротив – подкопава я и в крайна сметка я унищожава. Той претендира, че може да предупреди за ид-

ващи опасности и беди, така че хората да се опитат, ако е възможно, да ги предотвратят. Но това е напразно, защото, когато дойдат катастрофата, болестта и смъртта, което рано или късно става, спиритизмът не познава любовта и верността на Бога-Творец, която прави вярващия способен да извика победоносно: *„Аз съм уверен, че нито смърт, нито живот, нито ангели, нито власти, нито сегашното, нито бъдещото, нито сили, нито височина, нито дълбочина, нито кое да било друго създание ще може да ни отлъчи от Божията любов, която е в Христос Иисус, нашия Господ“* (Римляни 8:38-39).

Евангелието дава възможност на човека да познае Бога като любящ Баща, да преживее неговото спасение, грижа и ръководство. То развива доверие в мъдростта на неговото провидение дори когато то излиза извън човешкото разбиране. Разкрива славата и величието на крайните цели на Бога за неговия народ и дава сигурност, че всички междинни подробности от живота ще съдействат за това крайно добро. Спиритизмът не прави абсолютно нищо за нравственото развитие на човешката личност, докато водителството на Светия Дух е насочено най-вече към развитието на моралния характер и нарастващата святост на човека.

Следователно спиритизмът се опитва да промени фундаменталните условия, които

един любящ Творец е заложил за човешкия живот на земята, и така извращава основополагащите принципи за развитие на стабилна и зряла човешка личност. Той предлага поглед в бъдещето вместо настояща вяра в мъдростта, любовта и верността на Твореца. А без лична вяра в Бога, своя Творец и Изкупител, човешката личност в крайна сметка ще се разпадне – ако не в този живот, то в идния.

И така, след като вярата в Бога чрез Христос е така жизнено необходима, ние трябва добре да я отличаваме както от езическия спиритизъм и псевдохристиянските суеверия, така и от искрените духовни усилия, които обаче също не са това, което християнското евангелие разбира под вяра. Това е и смисълът на една от последните истории, които Лука разказва в този раздел от Деяния на апостолите.

След като напуска Европа, Павел прекарва известно време в Ефес (Деяния 19:1-7). Там той среща дванадесет души, които са били ученици на знаменития пророк Йоан Кръстител, предшественика на Иисус. Тези хора в никакъв случай не са езичници, но според тяхната собствена изповед, не са получили Светия Дух. Защо? Защото, макар да са осъзнали необходимостта от покаяние и несъмнено да са се покайвали постоянно за този или онзи конкретен грях, те не са разбирали какво всъщност означава да вярваш в Господ Иисус – да вярваш

на думите му и да разчиташ на тях, да установиш лични взаимоотношения с него. Научени от Павел, те за първи път в живота си повярват в Господ Иисус и получават Светия Дух. И за да се отбележи фактът, че едва сега са станали християни в истинския смисъл на думата, те се кръщават в името на Иисус.

И така, както вече казахме, Светият Дух отнема страха от бъдещето, дебнещия кошмар на провала, ужаса от смъртта и небитието, безнадеждното отчаяние от загубата на близки – точно нещата, които тласкат хората към опасностите на допитването до медиуми с тяхното аморално ръководство, измамни утехи и последващо доминиране над човешката личност. Светият Дух излива Божията любов в сърцето на вярващия, в дълбините на неговата личност (Римляни 5:1-11), и така дава сигурна основа и за настояща стабилност, и за бъдещо нравствено развитие. И това със сигурност не е оскърбление за културата на никой народ.

Бележки

[1] Древногръцка жрица и пророчица при храма на Аполон в Делфи, която изричала неразбираеми думи и изречения за „тълкуване“ от оракулите – бел. прев.

11
ХРИСТОС СРЕД ФИЛОСОФИТЕ

За разлика от други места, в Атина проповядването на християнското евангелие от Павел не предизвиква никакви граждански размирици. Атиняните, гражданите на интелектуалната столица на света, както отбелязва Лука (Деяния 17:16-34), с интерес изследват всяка нова теория, която им се изпречи. И така, след няколко дни общо проповядване и дискусии на агората, Павел получава покана от философите стоици и епикурейци да говори пред събранието на Ареопага.

И какво мислят философите за християнското евангелие? Не са очаровани, според Лука. Още преди речта на Павел някои от тях вече са го отхвърлили като „празнословец", а след това някои се интересуват да

чуят нещо повече, а други открито му се подиграват.

Тук разказът на Лука може да ни се стори забележително откровен; но всъщност нито Лука, нито Павел биха се изкушили да прикрият факта, че евангелието се е сторило глупост на гърците, особено на гръцките философи. В своите писания Павел открито заявява, че *„юдеите искат знамение, а гърците търсят мъдрост; но ние проповядваме разпънатия Христос: за юдеите – препънка, а за езичниците – глупост“* (1 Коринтяни 1:22-23).

Това, разбира се, не означава, че християнското евангелие е антирационално в смисъла, в който е например дзен-будизмът, според собствените му твърдения. Павел насърчава новоповярвалите: *„Бъдете невръстни в злобата, а по ум бъдете пълнолетни“* (1 Коринтяни 14:20). Неговата критика към човешката философия дори не е, че тя се основава на логиката, а не на вярата. Павел добре знае, че и философите, и учените трябва да приемат на вяра някои недоказуеми аксиоми, преди да използват логиката, за да изградят върху тях своите мисловни системи. Критиката на Павел е, че човешката философия по принцип не е способна да доведе хората до лични, живи и любящи взаимоотношения с Бога: *„...чрез философиите си* – казва той – *светът не позна Бога.“*

Че това е истина, е очевидно навсякъде около нас и посочването на тази истина не е обида за философията или за философите. В действителност това се отнася и за другите човешки взаимоотношения. Например в любовта чистата философска логика обикновено не е средството, което един мъж използва, за да спечели доверието и привързаността на една жена и да я убеди да се омъжи за него!

Не логическото мислене пречи на хората да встъпят в лични взаимоотношения с Бога, а нещо, което много повече прилича на неблагодарност и гордост. Всички хора, казва Библията, първоначално са познавали Бога, но *„нито Го прославиха като Бог, нито Му благодариха“* (Римляни 1:18-21). Да бъдеш постоянно длъжен да показваш благодарност към един всемогъщ Създател, означава да признаеш пълната си зависимост от някой Друг. Точно това много хора ненавиждат и отхвърлят. Оттук произхожда тяхното отчуждение от Бога. А следващият от това грях задълбочава трудността, защото вината, която той поражда, кара хората инстинктивно да чувстват Бога като заплаха и враг и засилва тяхната съпротива да признаят неговото съществуване.

За да пробие тази бариера на отчуждение, вина, страх, враждебност, неразбиране и недоверие, Бог не представя на човека една философия, а една личност, и тази

личност е самият Бог, въплътен в Иисус Христос. Той не представя една морална теория, а едно историческо събитие – кръста на Христос, който по-мощно от всякакви думи демонстрира грозния резултат от човешкия грях и отчуждение от Бога; и същевременно по-добре от всякакъв философски аргумент разкрива реалността и искреността на Божията любов към човека – защото още докато бяхме грешници, безбожни и неприятели на Бога, *„Христос умря за нас“* (Римляни 5:5-11). Именно чрез кръста на Христос може да бъде достигнато човешкото сърце, могат да бъдат съборени всички бариери между човека и Бога, стават възможни прошката и помирението и се гарантира надеждата за бъдещето.

И така, някои от членовете на Ареопага са епикурейци, а други – стоици. И двете философии представляват благороден опит да се придаде смисъл на вселената, на нейните физически процеси и на мястото на човека в нея. И двете философии не са замислени като академични теории – и двете предлагат практически съвети за основната цел, към която човек трябва да се стреми в живота си, и за начина, по който да се справя с житейските болки и страдания, трагедии и злини. Но що се отнася до надеждата за изкорененяване на злото от света или до същностна надежда за отдел-

ната личност, нито едната, нито другата философия предлагат нещо съществено.

Епикурейците обявяват удоволствието за основното добро, към което човек трябва да се стреми в живота – не грубите удоволствия, защото те често носят емоционално натоварване, болка и разни последствия, а удоволствието в смисъл на необезпокоявано спокойствие. Затова те препоръчват съзнателно оттегляне от прекомерно участие в житейските борби. Тази философия действително възпитава хора, които в собственото си епикурейско общество са известни със своята милост и вярност, но едва ли обикновеният работещ човек, домакиня или бизнесмен биха могли да я възприемат.

По отношение на естествознанието епикурейците възприемат атомната теория на по-ранните философи Левкип и Демокрит, която комбинират с учението за еволюция без разум, без цел и без творец. Именно от тези теории някои от тях като римлянина Лукреций черпят най-голямо душевно спокойствие. Според тях тези теории доказват, че нищо от човека не остава след смъртта и следователно всички страхове от божествен съд и наказание след смъртта са безпочвени и могат да бъдат пренебрегнати.

Разбира се, те не проповядват другата страна на това епикурейско „еванглие“, а именно, че ако това е вярно, то в такъв

случай милионите хора от минали поколения, които са страдали и умрели, без да видят справедливост в този живот, никога няма да получат справедливост; и милионите, които сега страдат от разни големи и малки несправедливости, също нямат реалистична надежда някога да получат справедливост. И така, надеждата за справедливост до голяма степен е мираж.

Стоиците са много по-различни. Те твърдят, че разумът е в центъра на вселената и пронива във всичките ѝ части. Той е активният агент при сътворението и той контролира всичко, което става. Те наричат този безличен разум с много имена: Природа, Разум, Зевс, Бог, но този стоически бог не е трансцедентният, личностен, любящ Творец, проповядван от юдаизма и християнството. Той – или по-скоро то – е също така част от материалната субстанция на вселената, както и всичко останало. С други думи, стоиците са пантеисти. Затова не е учудващо, че по отношение на премахването на злото и несправедливостта от света, те не могат да предложат по-голяма надежда от епикурейците. Понеже, според тях, разумът е в сърцевината на вселената и прониква всичките ѝ части, нарежда и контролира всичко, което става в нея, то по дефиниция светът, такъв какъвто е, е най-добрият възможен.

Нещо повече, единственото истинско добро в живота е добродетелта, дефинирана като живот и действия, ръководени от разума. Всички други привидно добри неща са безразлични. Затова, ако един мъдър човек вижда, че два милиона камбоджанци ще бъдат заклани от Червените хмери, ще бъде правилно и добродетелно да се опита да ги спаси. Но ако въпреки усилията му, те все пак бъдат избити, той няма да скърби – усилията му да ги спаси са били рационални и следователно напълно добри; а животът на двата милиона души сам по себе си не представлява абсолютно добро – той е безразличен. Неговата собствена мъдрост се състои в приемането, без скръб или протест, на онова, което вече се е проявило като съдба и следователно като действие на световния разум.

На пръв поглед стоическата доктрина може да ни заприлича на християнското учение, че *„всичко съдейства за добро на тези, които любят Бога“* и следователно ние можем и трябва да намираме утеха в покоряването по всяко време и при всички обстоятелства на Божията воля. В действителност обаче двете учения са твърде различни. Християнството не учи, че светът, такъв какъвто е, е най-добрият възможен. „Доброто“, за което съдействат всички неща, не е настоящият свят в този му вид. То е обещаното „добро“, че чрез божественото из-

купление всеки вярващ ще бъде в крайна сметка направен подобен и по тяло, и по характер на възкръсналия и прославен Христос, за да бъде въведен в свят, в който царува правда.

Стоицизмът не предлага такава надежда. Всъщност ранните стоици твърдят, че цялата вселена, представлявайки във всяка своя част и действие израз на универсалния разум, в определеното време ще избухне в пламъци, след което ще бъде обновена точно такава, каквато е била преди. Всяко събитие от историята ще се повтори с абсолютна точност. В такъв случай, злото е завинаги вградено в системата. Има само един изход – когато обстоятелствата направят невъзможно за мъдрия човек да живее добродетелно според разума, на него му е позволено да извърши самоубийство!

Не може да се отрече, че тази философия е възпитала много благородни, силни, принципни характери; но в крайна сметка това е философия на безнадеждността. А същото се отнася и за съвременните еквиваленти на епикурейците – атеистичните еволюционисти, и на стоиците – пантеистите на хиндуизма и движението Ню Ейдж. Коментарът на Павел за езическия свят като цяло е особено валиден и за двете групи – те са не само без Бог (истинския Бог), те са без Христос. Те нямат чувството, че Бог има дълбоко заложен план за из-

куплението на творението и човечеството – план, който е обещан и предсказан в старозаветното откровение за Божиите намерения чрез народа Израил, задействан в историята чрез раждането, живота, смъртта, възкресението и възнесението на Иисус Христос, и определен да достигне завършека си с Второто идване на Христос. И тъй като са *„без Бог“* и *„без Христос“*, те са *„без никаква надежда на света“* (Ефесяни 2:12).

Разбира се, има истини за Бога, които философите от онова време са можели да осъзнаят чрез чисто логически разсъждения. И стоици, и епикурейци принципно биха се съгласили с мисълта на Павел, че Бог, който е направил света и всичко в него, не би могъл да живее в храмове, направени от човешки ръце (17:24). Това е бил един от абсурдите на древния политеизъм – че върховният бог Зевс си е имал собствен храм в Атина, различен от храмовете на Аполон и останалите богове.

Подобно и гръцкият поет Арат, самият той стоик, пише – и Павел го цитира пред Ареопага – че ние, хората, сме потомство на Бога (17:28-29). От това следва, че е заблуждаващо да се представя Бог чрез мъртви образи от дърво, метал или камък. Ние, хората, сме личности; не е възможно всемогъщата Сила, която ни е сътворила, да е по-малко личност от нас – макар че точно

това е нелогичната представа, която дори съвременният атеизъм е принуден да поддържа. Също така и стоици, и епикурейци биха се съгласили с Павел за очевидния факт, че Създателят, който дава на своите творения живот и дишане, и всичко, не се нуждае от служение от човешки ръце, като че ли би имал нужда от нещо (17:25) – макар че от езичеството дори в някои форми на християнството преминава упоритата идея, че ние можем да си купим прошка и спасение от Бога чрез своите добри дела. Ако всички ценности в света по дефиниция принадлежат на Бога, то ние не притежаваме някаква ценност, с която бихме могли да купим от него каквото и да било! Също както физическият живот, и спасението трябва да бъде подарък.

Но какво е направил и още ще направи Бог за изкуплението на света, не би могло да се изведе чрез чисто логически разсъждения от общи принципи. В своя суверенитет, Бог се намесва в историята. Павел обобщава основата, на която евангелието прокламира идването на един безгрешен свят на мир и справедливост, с известните думи:

> *„Бог ... сега заповядва на всички хора навсякъде да се покаят, защото е назначил ден, когато ще съди света справедливо чрез Човека, когото е определил, за*

което е дал уверение на всички, като Го е възкресил от мъртвите" (17:30-31).

При споменаването на възкресението, както ни съобщава Лука, някои от философите, макар и не всички, се присмиват, също както много учени днес биха се присмели на самата идея за съществуването на Бога. Но те, както и съвременните им колеги, биха направили по-добре да отделят малко време да размислят върху ограниченията на своите философски и научни дисциплини. Както пише професор Ръсъл Станърт,, доскоро вицепрезидент на Британския институт по физика: „Въпреки цялата ѝ стойност [на съвременната физика] като източник на познание, трябва да се примирим с това, че като рамка за обяснение нейният обхват си има ограничения. Има реалности, като например съзнанието, които са извън нейната сфера. Има въпроси от типа „защо", ... с които физиката не би могла да се занимае... Невъзможно е да приемем на сериозно твърдението, че науката има или някой ден ще има всички отговори. И по-специално, абсурдно е който и да било да твърди, че „науката е опровергала съществуването на Бога". Това тя никога не би могла да направи."

12
ХРИСТИЯНСТВОТО И СВОБОДАТА НА СЛОВОТО

Мнозина смятат за очевидно, че религията е нещо лошо. Тя е била и продължава да бъде причина за безкрайни борби и кръвопролития и следователно заслужава да бъде отхвърлена. Но по тази логика би трябвало да отхвърлим и политиката! Защото, ако религията е убила хиляди, то политиката е убила десетки хиляди. Въпреки това никой не твърди сериозно, че заради това политическото мислене трябва да бъде изоставено и политическите дейности – забранени!

Проблемът, казват други, не е в религиите изобщо, а в монотеистичните религии като юдаизма, християнството и исляма. Убеждението им, че техният Бог е единственият истински Бог, и че тяхната религия е единственият път към него, ги изпълва с мисионерска ревност да налагат вярата си на

другите хора, като спасяват техните души дори ако се налага, с цената на погубване на телата им. Тоталитарните идеологии са осъдителни по същата причина. И те с подобна мисионерска ревност карат хората да изнасят своите политически системи по целия свят и да принуждават други народи да приемат тяхното верую и практика с цената на огромно човешко страдание. Според този възглед, политеистите, напротив, са готови миролюбиво да оставят хората да си вярват в каквито богове искат, и не биха и сънували да налагат на някого своя собствен вкус към боговете. По същия начин либералните демокрации са готови да позволят на всеки народ да прегърне онова политическо верую – както и религия – което му харесва, без външна намеса.

Ако е така, християнството, което е монотеистично и изпълнено с мисионерска ревност от самото си раждане, има да отговаря за много неща. Но това не е нищо ново. Когато Лука сяда да пише своята история за разпространението на християнското евангелие, той не може да пренебрегне факта, че в много градове – Филипи, Солун, Берея, Коринт, Ефес, Ерусалим – проповядването на Павел е последвано от граждански размирици, и то до такава степен, че въпросът стига до вниманието не само на местните магистрати, но и на римските областни управители, на цар Агрипа и накрая на самия император Нерон.

Разбира се, за Лука е много по-лесно да отговаря за проповядването и поведението на християнските апостоли и евангелизатори от първи век сл. Хр., отколкото би било за някой, който днес би се опитал да защити някои тежки провинения на по-късния християнски свят. В първи век християните се подчиняват на забраните на Христос и не използват меча нито за да пропагандират християнството, нито за да го защитават. Никъде в Деяния Лука не записва, че християните сами започват размириците или дори че отвръщат на онези, които често ги нападат или гонят.

Нещо повече, както отбелязва градският писар в Ефес, ранните християни не ходят да оскверняват храмовете и свещените места на другите религи (19:35-37). Въпреки че Павел вярва и в своите публични проповеди заявява, че езическите богове не са истински богове, той, според думите на същия градски писар, не ги заклеймява с оскърбителен и невъздържан език, който би засегнал ч увствителността на езичниците.

Да вземем още един пример – в Ерусалим влизането на езичници в свещените дворове на храма се е считало за оскверняване и е било строго забранено не само от юдеите, но и от римляните, които са искали да предотвратят евентуални размирици. Разбира се, Павел, като християнин, вярва, че ерусалимският храм бързо се

превръща в отживелица. Средната стена (Ефесяни 2:14), която разделя езичниците от юдеите в храма, няма място в християнското благовестие. В християнските църкви, които Павел основава, вярващите юдеи и езичници общуват свободно като равни, без каквато и да било преграда помежду им или между тях и Бога.

Въпреки това, когато Павел посещава храма в Ерусалим за последен път, той напълно уважава неговите правила и наредби, колкото и да са остарели. Той не се опитва да въведе християните езичници в храма, нито да налага християнски възгледи и практики на вече остарялата юдейска религиозна система.

Впоследствие той въпреки това бива обвинен, че е въвел езичници в храма. Това предизвиква вълнения и става причина за арестуването му от римските власти. Обвинението обаче е лъжливо и не може да бъде подкрепено, както Лука подробно изяснява[1].

В по-късните векове християнството действително се държи по съвсем различен начин. Обхванато от езическо суеверие и напълно пренебрегвайки забраната на Христос, то изпраща цели армии на кръстоносни походи и убива хиляди турци, за да си възвърне тъй наречените „свети места". Но да се убиват Христовите врагове е драстично и осъдително извращение на евангелието, което провъзгласява, че Христос е

умрял за враговете си, така че те да *не* погинат (Римляни 5:10).

И все пак, ще кажат някои, макар ранните християни да не нападат физически хората с друга вяра, те твърдят, че техният Бог е единственият истински Бог, а Иисус Христос е единственият Спасител, и проповядват това на хора, за които знаят, че това ще бъде много оскърбително. Следователно християните са отговорни за яростните реакции, които техният мисионерски плам предизвиква. Защо не си пазят вярванията за себе си?

Това повдига въпроси с много сериозни последствия. Ранният гръцки философ Анаксагор е бил съден в Атина по времето на Перикъл, защото е учел, че Слънцето и Луната не са богове. Трябвало ли е да си мълчи за истината, за да не разстройва атиняните? Да заклеймим ли Галилей, защото е разпространявал своето убеждение, че Земята се върти около Слънцето, като е знаел какво оскърбление и брожение ще предизвика това? Напротив, не му ли се възхищаваме за това?

Правото на свободно слово е крехко растение, което и днес често бива смазвано от политически и религиозни тирании, тъй като тяхната власт зависи от убеждението на хората, че техните доктрини са единствените, които може безопасно или законно да се приемат. Затова те задължително

се стараят да попречат на хората дори да чуят каквито и да било други възгледи.

Нещо повече, често наблюдавана човешка слабост е, че докато едно движение е още в положение на малцинство, то се бори за свободно слово и протестира срещу забраната му, но когато същото движение стане мнозинство, то на свой ред потиска всички други малцинствени движения.

За жалост това се е случвало и в християнския свят. Правото на свободно евангелизиране, което апостолите и ранните християни са отстоявали с цената на големи жертви, е било отнето на други хора, когато християнството се е съюзило с държавата и е станало официална религия. За чест, а не за срам на истинското и оригинално християнство е, че то винаги е заставало редом с онези, които са отстоявали всеобщото право и задължение на човека да прогласява – с цялото нужно уважение – онова, което вярва, че е истина, и мирно да убеждава другите в тази истина.

Разбира се, има една област, в която християнското евангелие много лесно може да бъде представено невярно. То прокламира Иисус като Цар или, формулирано с еврейските понятия, като Божия Месия (Помазаник). Затова за враговете на християнството е било лесно придадат на това твърдение политически смисъл и да го

представят като измяна срещу управляващия цезар.

Лука дава един такъв пример (17:1-9). В Солун юдеите обвиняват християните пред местните власти, че *„действат против указите на императора, казвайки, че имало друг Цар – Иисус“*. Обвинението е правдоподобно, защото в самия Израил има отделни личности и партии, които тълкуват старозаветното обещание за изпратен от Бога Месия в политически смисъл и от време на време издигат кандидати за тази роля, които, според техните надежди, ще прогонят омразните римски империалисти от Палестина със силата на оръжието и ще възстановят политическата независимост на Израил. Именно такива са причините за по-късните юдейски въстания през 66-70 г. и 130-133 г. сл. Хр.

Но ранните християнски църкви не вярват и не проповядват подобно нещо. Когато множествата идват да вземат Иисус и насила да го направят цар, той се скрива. По време на съдебния процес пред римския управител Пилат Иисус абсолютно ясно показва, че неговото царство не е политическо, земно царство, което трябва да се защитава или налага с оръжие. То е духовно царство, което се разпространява чрез проповядването на Божията истина. И когато въпреки това юдейските първосвещеници се опитват да убедят Пилат, че Иисус е политически активист, и Пилат, и Ирод про-

изнасят своята присъда, че това не е вярно (Евангелие от Лука 23:1-25).

По същия начин, когато Павел е обвинен пред римския съд в подривна политическа дейност, и Галий, римският управител на Коринт, и губернаторът Фест, и цар Агрипа в Кесария след подробно разследване обявяват Павел за напълно невинен по всякакви такива обвинения (Деяния 18:12-17; 26:31-32).

Лука, от своя страна, ясно показва какво има предвид християнството, като провъзгласява Иисус за Цар (17:1-3). Програмата, която Старият Завет начертава за обещания Месия, не предвижда той да се яви като политически съперник на другите земни владетели, а пророкува, че той ще страда, ще умре, ще бъде възкресен от мъртвите и ще се възнесе на небето. Това е програмата, която, според Павел, Иисус е изпълнил. Когато дойде отново, за да установи царството си на земята, той няма да го стори просто като един човешки политик, който се бори с другите политици за дял от управлението на земята, а като Господаря и Твореца на цялото човечество, който идва с божественото си право да съди света и да въведе своето творение в следващия етап от неговото развитие.

За нещастие християнският свят е проявявал явна тенденция да забравя тези различия и на практика буквално да отъждест-

вява християнското благовестие с тази или онази политическа система: в четвърти век – с римския империализъм; в средновековието – с феодализма, абсолютната монархия и божественото право на царете; в по-нови времена – с либералната демокрация; а в още по-ново време – с една християнизирана форма на марксизма, така нареченото богословие на освобождението. И наистина е жалко, че този порочен навик е създал тежки предразсъдъци срещу християнството у хора и народи, предпочитащи други политически системи.

И така, има остра нужда да се върнем назад през вековете към авторитетните думи на самия Христос:

> *„Моето царство не е от този свят; ако беше царството Ми от този свят, служителите ми щяха да се борят да не бъда предаден на юдеите. Но сега царството Ми не е оттук.*
>
> *Затова Пилат Му каза: Тогава, Ти Цар ли си?*
>
> *Иисус отговори: Прав си, като казваш, че съм Цар. Аз затова се родих и затова дойдох на света, за да свидетелствам за истината. Всеки, който е от истината, слуша Моя глас."* (Йоан 18:36-37)

В такъв случай, каква е истината, която прокламира Павел, когато обикаля Римската империя и проповядва Божието царство

(20:24-25)? Вероятно не бихме могли да я обобщим по-добре от Лука в разказа му за явяването на Павел пред цар Агрипа и римския управител Фест (Деяния 26). След като преминава многократни съдебни разпити, Павел в крайна сметка е принуден от интригите на своите обвинители да се отнесе, през главата на местните съдилища, до император Нерон. Тогава, отчасти за да може да докладва на императора за Павел и отчасти за да задоволи искрения интерес на цар Агрипа, Фест организира изслушване, на което Павел да разкаже за себе си и за своите вярвания, като знае, че думите му вероятно ще стигнат до ушите на императора и ще формират основата за процеса срещу него. Тази реч на Павел остава като една от най-великите речи в историята, защото, каквото и да мислим за Павел, неговото влияние върху света е било огромно.

Той започва, като разказва за ранния си живот и религиозно образование и за съществената причина, поради която ожесточено е преследвал ранните християни. *„Наистина, и аз си мислех* – обяснява той, – *че трябва да върша много неща против Името на Иисус Назарянина.“* Забележете – да се противопоставя не толкова на християнството като религия, а лично на Иисус Христос. Според вярването на Павел по онова време, Иисус е бил мъртъв. Но колкото повече е гонел християните, за да изкорения тяхната вяра, толкова повече е откри-

вал, че се бори не срещу набор от религиозни възгледи, още по-малко срещу практикуването на система от религиозни ритуали, а срещу една личност – срещу Иисус. Християните претендирали, че той е жив и че те по някакъв начин са в личен контакт с него.

За Павел това е било пълна глупост; но докато жертвите на неговите гонения страдали, Павел сам можел да види, че тях ги подкрепя не просто набор от религиозни възгледи, а реалното за тях присъствие на живия Господ Иисус. За да унищожи християнството, той трябвало да унищожи този Иисус. Неуспехът го влудявал и го тласкал към все по-ожесточени усилия до деня, в който възкръсналият Господ го срещнал и му казал: *„Савле, Савле, защо Ме гониш? Трудно е за теб да риташ срещу остен.“*

Защо Павел не бил разбрал това по-рано? Повърхностният отговор би бил, че тогава той все още не е бил преживял свръхестественото видение на светлина, засенчваща слънчевия блясък. Но от неговите жертви малцина или дори никой не бил преживял такова свръхестествено видение, и въпреки това те виждали с вътрешна яснота и убеждение, даващи по-голяма сигурност дори от физическото зрение, че Иисус Христос е жив и достъпен за тяхната лична вяра и общение с него.

Защо Павел не осъзнавал това по-рано? Не поради липса на интелект (той се е до-

казал като един от най-блестящите умове на човечеството). Не и поради липса на религиозна ревност. Тогава защо?

Истината е, както казва Павел на Агрипа (26:18), че вътрешното зрение на човешките сърца е заслепено не само от тяхната собствена горда независимост от Бога, егоизъм и грях – макар че всички тези неща дават своя принос – но и от една свръхчовешка сила, чието зло намерение е да заслепява хората за реалността на Бога и неговата любов и да ги вдъхновява за същата ирационална и в крайна сметка сатанинска съпротива срещу Бога, която е движила и неговия своеволен дух. *„Богът на този свят, самият Сатана* – както пише Павел на друго място (2 Коринтяни 4:4), – *е заслепил умовете на невярващите, за да не би да ги озари светлината на благовестието на славата на Христос, който е образ на Бога."* Човек може да има съвършено физическо зрение, но ако между него и слънцето застане облак, той няма да вижда слънцето.

Има обаче нещо, което разсейва облака, и Павел хиляди и хиляди пъти го е виждал да въздейства на хората. Това е евангелието, което възкръсналият Христос му е възложил да проповядва по целия свят – *„да им отвориш очите, за да се обърнат от тъмнината към светлината и от властта на Сатана към Бога и да приемат прощение на греховете и наследство между онези, които са осветени чрез вяра в Мен"* (26:18).

С мощна увереност Павел предлага това благовестие на самия цар Агрипа. В този момент от процеса обаче управителят Фест се провиква през съдебната зала: *„Полудял си, Павле! Голямата ти ученост те докарва до лудост!“* (26:24). Невероятно е колко нелогична може да бъде реакцията на някои хора спрямо евангелието. Преди обръщането си Павел е бил фанатик и гонител от най-лошия вид. Но хората не са го наричали луд заради това, както не наричат и Сталин луд затова, че е изпратил милиони на смърт само защото не са били съгласни с неговата политика и са отстоявали свободата си да заявят това. Но когато вярата в евангелието превръща Павел в проповедник на Божията любов, който вече не гони никого, и чиито писания впоследствие дарят на милиони хора мир с Бога, Фест го нарича луд. Ако Павел действително е луд, може би трябва да се молим за повече такава лудост! Или, още по-добре, да се обърнем към Иисус Христос и да се помолим с молитвата, с която безбройни множества духовно слепи хора са се молили успешно: *„Господи, искам да прогледна!“*

Бележки

[1] Деяния 21:27-36, 24:1-21, 25:7-8.

ЗА ПО-НАТАТЪШНО ИЗУЧАВАНЕ

Ако желаете самостоятелно да се запознаете по-подробно с посланието на Библията, следните цитати ще ви бъдат от помощ:

„*Това бе истинската светлина, която осветлява всеки човек, идещ на света. Той беше в света и светът чрез Него стана; но светът не Го позна. При Своите Си дойде, но Своите Му не Го приеха. А на онези, които Го приеха, даде право да станат Божии деца – на тези, които вярват в Неговото име*“ (Йоан 1:9-12).

„*Защото Бог толкова възлюби света, че даде Своя Единороден Син, за да не погине нито един, който вярва в Него, а да има вечен живот. Понеже Бог не изпрати Сина Си на света, за да съди света, а да бъде светът спасен чрез Него. Който вярва в Него не е осъден; който не вярва, е вече осъден, защото не е повярвал*

в Името на Единородния Божи Син. Но това е осъждането, че светлината дойде на света, но хората обикнаха тъмнината повече от светлината, понеже делата им бяха зли. Понеже всеки, който върши зло, мрази светлината и не отива към светлината, за да не би да се открият делата му; а който постъпва според истината, отива към истината, за да се явят делата му, понеже са извършени в Бога" (Йоан 3:16-21).

„Защото нито едно създание няма да се оправдае пред Бога чрез делата на закона, понеже чрез закона става само познаването на греха. Но сега отделно от закона се яви Божията правда, за която свидетелстват законът и пророците, тоест Божието оправдание чрез вяра в Христос Иисус, за всички (и на всички), които вярват; защото няма разлика, защото всички съгрешиха и са лишени от Божията слава, но се оправдават даром от Неговата благодат чрез изкуплението, което е в Христос Иисус. Него Бог постави за умилостивение чрез Неговата кръв посредством вяра; за да покаже Своята правда в прощението на греховете, извършени по-напред, докато Бог дълготърпеше, за да покаже Своята правда в настоящото време – че Той е справедлив и че оправдава този, който вярва в Иисус" (Римляни 3:20-26).

„Защото заплатата на греха е смърт, а Божият дар е вечен живот в Христос Иисус, нашия Господ“ (Римляни 6:23).

„Думата е близо при теб, в устата ти и в сърцето ти – тоест думата на вярата, която проповядваме. Защото, ако изповядаш с устата си, че Иисус е Господ, и повярваш в сърцето си, че Бог Го е възкресил от мъртвите, ще се спасиш. Защото със сърце се вярва за оправдание и с уста се прави изповед за спасение. Защото Писанието казва: „Никой, който вярва в Него, няма да се посрами.“ Понеже няма разлика между юдеин и грък, защото един и същ е Господ над всички, богат към всички, които Го призовават. Защото „всеки, който призове името на Господа, ще се спаси“ (Римляни 10:8-13).

„Защото по благодат сте спасени чрез вяра, и то не от сами вас – това е дар от Бога – не чрез дела, за да не се похвали никой“ (Ефесяни 2:8-9).

„... как сте се обърнали към Бога от идолите, за да служите на живия и истинен Бог и да очаквате Неговия Син от небесата, когото Той възкреси от мъртвите – Иисус, който ни избавя от идещия гняв“ (1 Солунци 1:9-10).

От същите автори

Християнството – опиум или истина

Верен
169 стр.

Карл Маркс пише: „Религията е стонът на потисканото същество, сърцето на безсърдечния свят... опиумът за народа." С тези думи Маркс критикува не само лъжливите религии. Самата Библия с не по-малка острота осъжда фалшивата религиозност. Маркс обаче осъжда *всякаква* вяра в Бога. Дали е бил прав? Дали независимостта от Бога е решението на нашите проблеми – или по-скоро причината за тях?

Много мислещи хора срещат трудности, които им пречат да приемат посланието на християнството. Тази книга има за цел да разгледа честно някои от тези трудности и да покаже, че те не са непреодолими. Личната вяра в Христос не е интелектуално самоубийство.

Ключови библейски понятия

Верен,
178 стр.

Никой не може да смята себе си за наистина образован човек, без да има някакви познания върху Библията. Тя е първата важна книга, която е била отпечатана, и никоя друга книга не е била четена от повече хора и публикувана на повече езици. Тя е оказала, и все още оказва огромно влияние върху световната мисъл.

Когато я четем срещаме в нея думи и понятия, които, макар в известен смисъл познати, не можем веднага да разберем, тъй като се използват като специални термини. Както във всяка друга област, усвояването на специалните термини на Библията ни помага не само да я разбираме по-добре, но и по-добре да я представяме на другите и така да им отваряме прозорец към един цял нов свят.

Библия

Верен
1435 стр.

Библията – ревизирано издание „Верен“ **на съвременен български език** ползва като изходна основа превода Фотинов/Славейков/Николов. Точността на текста е гарантирана от изключително подробното сравнение с оригиналните текстове и реномирани преводи. Изданието съдържа подробни препратки, паралелни пасажи, кратък тематичен конкорданс и приложен атлас с 11 цветни карти.

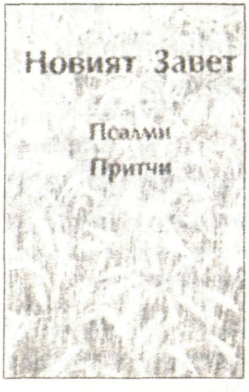

Новият Завет
Псалми
Притчи

Верен
645 стр.

Новият Завет с Псалми и Притчи на съвременен български език, ревизирано издание „Верен“, е с едър шрифт, удобен за четене.

Точността на текста е гарантирана от изключително подробното сравнение с оригиналните текстове и реномирани преводи. Изданието съдържа подробни препратки и паралелни пасажи.

Попитали веднъж известния индийски философ и държавник Махатма Ганди защо не се присъедини към християнската църква. Той отговорил: „Към коя?“ Наистина, в световен мащаб съвременното християнство представлява много объркана и объркваща картина.

Една от причините е, че в течение на историята по християнството са полепнали немалко суеверни добавки като ракообразни животинки по корпуса на кораб. Често е трудно да се различи първоначалното послание, което представлява неизменната сърцевина на християнството.

Целта на **„Дефиниция на християнството“** е да помогне на читателя да разбере тази сърцевина с помощта на историческите факти около възникването на християнството.

В ТАЗИ КНИГА ЩЕ ПРОЧЕТЕТЕ:

- Фаталният недостатък на света
- Магията и евангелието
- Христос сред философите

проф. д-р Дейвид У. Гудинг е магистър на хуманитарните науки, доктор на науките, заслужил професор по старозаветен гръцки в кралския университет в Белфаст и член на Кралската ирландска академия. Професор Гудинг активно изнася лекции на библейски теми в много страни. Той е автор на редица академични трудове и библейски коментари. На българския читател е познат с коментара си на Посланието към Евреите („Непоклатимото царство“, ИК Нов Човек) и на Евангелието според Йоан 13-17 гл. („В училището на Христос“, ИК ВЕРЕН).

проф. д-р Джон К. Ленокс е магистър и доктор на науките, научен сътрудник към Грийн Колидж, Оксфорд, и старши преподавател в института Уитфийлд. Той е автор на редица академични трудове в областта на чистата математика. Популярен лектор по математика и апологетика в много страни.